49՝ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1262 Ե. ԹԱՒԻՍ ՇԱԲԱԹ 6/19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1905

Journal Arménien
MANZOUME-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅԱՔԵԱՆ
ՈՐՈՒ ԿՐԿՆՈՒՆԻՒ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Գալաթիոյ Մեծ Ճանապարհ, 38

Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւններ եւ չեն արուիր

Մանկուսմի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افکار
اولجه یوم وسیاسی غزیته‌در
صاحب امتیازی : اوهانس قرم
ادارهٔ مخابره‌سی : بابعالی جاده‌سنده، نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Տարեկան	Վեց-մսեայ
Գլուղ համար	30 ղ.	50 ղ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի համար	25 ֆր.	18 ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, տողը 5 պարա.
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ

10 ՓԱՐԱ — ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ„ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ — 10 ՓԱՐԱ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Անանկութեան Մը Թոռները

Մանկութիւններու ստուար շարքով մը փակեցինք վերջին կիսամեան, ինչ որ իրաւունք կուտայ մեզ այս վերնագիրը գործածելու։ Վաճառականներէն մէկը հազիւ մանկացած՝ իրենց վաճառումները դաղրեցուցին նաև նոյն վաճառատան հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող ուրիշ մէկ երկու վաճառատուններ ալ, և հուսկ ուրեմն այս առջի երկու անանկութիւններէն ազդուող երրորդներ ստիպուեցան գոցել իրենց դրամարկղները պանդիտէրու առջեւ։ Այսպէս՝ անդրանիկ անանկութիւնը ո՛չ միայն իր զաւակը, այլ և թոռն ու թոռան թոռն ալ տեսնելու բախտաւորութեան արժանացաւ տասը հինգ օրուան չրջանի մը մէջ, ինչ որ ամենէն արագ բեղմնաւորութիւնը կրնայ սեպուիլ բնութեան մէջ։

Դատարաններ եօթը առեւտրականներու անանկութիւնը վճռեցին պայծառնապէս և կ'ըսուի թէ այս թիւին ռուսպատիկն ալ անպաշտօն անանկներ կան որոնք թեթեւ հովի մը կ'սպասեն ազատուն տերեւներու նման վար թափելու։

Այս ձախողուածը բացարձակ անակընկալ մըն էր հրապարակին համար, քանի որ բացի վրան չատ խօսուած երեսուն հազար ոսկինոց տունէ մը, միւներուն նկատմամբ ոչ ոք մտքէն կրնար անցընել թէ անանկ մէկ օրէն միւսը պիտի կարենային անանկանալ, հինգական և երեքական հազար ոսկի պարտքերով։ Ուշագրաւը այն է որ սնանկացողներուն ամենքն ալ Հայ վաճառականներ են, որոնք մեծ մասամբ չկրնալով օտարները խաբել, բարեկամական, մտերմական ու ազգակցական չրջանակներէն հայթայթած են իրենց միամիտ որսերը, զանոնք ալ մոխրի վրայ նստեցնելով։

Ժամանակ մը այնպէս կը կարծուէր որ անանկացողները անպատճառ մեծակակ գումարներ իւրացուցած կ'ըլլան հրապարակէն և մէկ քանի ամիս սրսնանկութեան տառապանքը քաշելէ ու ձեւակերպութիւնները կատարելէ ետք, կրկին կը վերսկսին իրենց գործը՝ առաջուընէ աւելի փայլուն երանգով ու հաստատ դրամագլուխով։ Վերջին տասը տասնըհինգ տարուան իրողութիւնները սակայն բոլորովին հակառակը կ'ապացուցանեն և նոյն իսկ յիսուն վաճառուն հազար ոսկիով անանկացողներ իրենց գործը իսկապէս կորսնցնելէ զատ, օրուան պարէնը հայթայթելու համար անբացատրելի զոհողութիւններու կ'ենթարկուին, քարէ քար զարնուելով։ Այս երեւոյթը ապացուցանող տասնեակներով կենդանի օրինակներ կան հրապարակին վրայ որոնց մեծադղորդ մանկութեանց պահուն ընդհանուր հաւատքը այն էր թէ, կէսուակէս պահած էին հանրութեան դրամը, սակայն փորձով տեսնուեցաւ որ այնպիսիներու վերականգնումը անկարելի էր դարձած բացարձակապէս և եթէ քիչ մը դրամ խորած էին իսկ, ան ալ հազիւ հազ կրցած էր դիմադրաւել փաստաբաններուն, մասնաներուն, սեղիներուն, դատական ծախսերուն, ձգձգումներուն ու այլ և այլ անակընկալներուն։

Հետեւաբար պատուոյ ղգացումը, խղճի խայթը, դատապարտութեան երկիւղը մէկդի դնելով՝ նոյն իսկ չահամոլական տեսակէտով ալ՝ հիմնական փոփոխում է մանկութիւնը ներկայ խառնութիւններուն մէջ, զորս սակայն դարձեալ նկատի չառնելով չատեր՝ կամայ կամ ակամայ կը մղուին այդ անել խորխորատը, իրենց հետ քաշել տանելով նաև կարգ մը բարեկամներ ու ծանօթներ։

Այս վերջին մանկութիւնները իրենց հետ տարած են պանդիտութեան պիտակ անուան տակ սեղանաւորի միջնորդութիւն ընող եօթն ութ փոքրիկ Հայ տուները, որոնք երկու հարիւրէն՝ հազար ոսկի միայն դրամագլուխ ունէին և իրենց հարստութեան կրկնապատիկ եռապատիկ անգամը դրամ տուած էին այս մանկացող տուներէ չատերուն։ Ցաւալի է այս վերջիններուն վիճակը, խեղճ մարդիկը երբ կ'ուրախանային թէ անաչխատ գործ մը գտած՝ իրենց համեստ կամ անգոյ դրամագլուխով ամսական տասը քսան ոսկի կը չահին, հիմա սեւան որ դրամագլուխը վրայ տալէ զատ, պարտական ալ մնացած են հրապարակին։ Ինչ ընեն, ինչպէս ելլեն գործին մէջէն, իրենք մեծ չահ մը չունէին արդէն սրսնանկացողներէն, անոնց թոռներուն ետին երաշխաւորութեան ճիրօ մը ստորագրելով ծախած էին մեծ դրամատէրներուն, տարեկան հարիւրին տասը տոկոսի հաշուով և մանկացողներուն տուած էին դրամները չատ տարեկան հարիւրին տասներեք կամ տասնըվինգ տոկոսով, պարզ խօսելով հարիւր ոսկինոց եռամսեայ թուղթէ մը առ առաւելն մէկուկէս ոսկի միայն վատկած էին և հիմա երբ բուն պարտապանները մնանկացած են, դրամատէրները այս համեստ մարդոց օձիքին կը փակէին իրենց ամբողջ առնելիքները անոնցմէ պահանջելով՝ իբր երաշխաւոր մնանկացողին։

Ճշմարտապէս արգահատելի է այս միջնորդներուն վիճակը, որոնք չատ թեթեւ չան մը ընելու հաւատքով այսպէս փճացումի եզրը հասցուցած են զիրենք և մենք յատկապէս կը ծանրանանք այս դասակարգին վրայ, որովհետեւ վերջին տարիներս հրապարակը ողողուած է ասոնցմով և մանկութիւններէ մեծագոյն մասին պատճառը այս միջնորդներն են։

Առայ՝ վաճառական մը վարկ ստանալու համար ստիպուած էր քննութեան խիստ բռնէ մը անցնիլ կամ անբացատրելի դժուարութիւններու բաղխիլ, որով սահմանափակ թուով անձինք միայն կրնային վարկի արժանանալ և անոնք ալ մինչեւ մէկ ատիճան վստահելի անձինք կը ճանչցուէին։ Հիմա սակայն այս միջնորդներուն շնորհիւ խնդիրը փոխուած է բոլորովին։ Ամէնէն համեստ խանութպանները՝ որոնք բացի վաճառականներուն իրենց վստահացած տասնական քսանական ոսկինոց ապրանքէն, ուրիշ վարկի վերայ գաղափար չունէին, հիմա սովորական վաճառականի մը պէս կրնան դրամ ձեռք անցընել, բուական է որ սեղանաւորական միջնորդի մը ծանօթանան։ Դրամ առնելու համար դրամատէրին կամ սեղանաւորին ոտքը երթալու հարկ չկայ, միջնորդը կուգայ կը գտնէ խանութպանը, ամէն դիւրութիւն կը խոստանայ անոր, պայմանաւ որ ամսական վաթսուն վարայ տոկոսով ընդունի դրամը։ Հինգ վար, հինգ վեր, խանութպանին աչքին ինչ արժէք ունի տոկոսին սակը. անոր համար կենսական եղածը դրամ ձեռք անցընելն է, ուստի պարտմուրհակ մը կը գրէ կուտայ միջնորդին որ գրպանը դրած՝ կը միացընէ ուրիշ մէկ քանի պատուաւոր ստորագրութիւն կրող մուրհակներու հետ և կը ներկայացնէ դրամատէրին. այս վերջինը կ'առարկէ բնականաբար, միջնորդը կ'սկսի ջատագովականի և դրամատէրը նկատելով որ կրնայ երեսուն քառասուն ոսկի վարկ ընել միջնորդին, կը վճարէ գումարը։ Միջնորդը միւս անկէ առնելիք վաթսուն փարայ տոկոսէն չշմորած՝ չարունակ ուրիշ դրամատուններու ալ կը քչէ ստորագրութիւնը և խանութպանը մէկ քանի անգամ տալ առնելէ ետք կը դառնայ հրապարակի մարդը որ ուզած ատենը դրամ կրնայ գտնել իր տրամադրութեան տակ, ճիշդ այն մարդոց նման որոնց անունները ո և է լրարեր մը մէկ քանի անգամ կը գրէ հանդէսի մը ներկաներուն մէջ և մարդուկը կը դառնայ անձնաւորութիւն մը, որ երբ անունը դուրս ձգուած տեսնէ ո և է ներկաներու ցանկէն, սաստիկ կը սրտմրմի որպէս թէ մեծ նախատինք մը եղած ըլլայ իրեն։

Սեղանաւորի միջնորդները վերջին տարիներս այնչափ չատցած և այնչափ առաջ տարած էին իրենց չահատուութիւնը որ պարզապէս չուկայէ չուկայ, խանէ խան թափառելով կը թափանցէին, կը պաղատէին վաճառականներուն կամ խանութպաններուն, ածիմին չաժէմին, որպէս զի տոկոսով դրամ առնեն իրենց ձեռքով։ Եւ ասոնց ամենքը կ'ընէին, որովհետեւ եթէ օրական երկու երեք հարիւր ոսկիի թուղթ կարողանային ծախել, ոսկիին մէկ երկուքը կը գրպանէին անձայն անչչուկ, բայց իրենց ճիրան ալ կայ եղեր մուրհակներուն ետին, որո՛ւ հոգ, դրամատէրները գիտեն արդէն որ իրենք կարողութիւն չունին, անանկութեան պարագայի մը վնասները հատուցանելու։

Հիմա սակայն բոլորովին տարբեր երեւոյթ մը առած է խնդիրը և այս սեղանաւորական միջնորդներն են որ իրենց գրամագլուխն ու վարկը վրայ տուած՝ կը մտածեն տխրօքէն։ Արդեօք նորեր ալ պիտի ցանկան պանդէր(*) ըլլալու։

Իրաւ է որ վարկի սահմանը ինքնին ընդլայնուելու վրայ է մեր հրապարակին վրայ, ուր մի միայն այս տարի չորս հինգ նոր դրամատուններ հիմնուեցան։ Այս սեղանաւորական հաստատութիւնները անչուշտ պարապ նստելու միտք չունին, նուազ տոկոսով և նուազ դժուարահաճութեամբ փոխատուութիւններ պիտի ընեն, վարկեր պիտի բանան, սակայն իրենց դրամը մի միայն իրական գործերու և բնական առուտուրի կ'ուզեն յատկացնել. անանկ fwchel fwchel, անգոյ ստորագրութիւններու, փոխարէն չուսնեցող մուրհակներու, օդային առուտուրներու կուտ չեն տար։ Ինչ հասկցանք վարկի այս տեսակ ընդլայնումէն, առեւտրական զարգացումէ է ան երբ եօթը Հայ վաճառատուն տասնըհինգ օրուան մէջ մնանկութիւն հռչակեն ու տասնըեօթը Հայ միջնորդներ կամ վաճառականներ ալ անոնց հովէն կործանին, այս դժբախտութեան մէջ ո՞ւր է առաջդիմութիւնը, ո՞ւր է զարգացումը։ Ո՞վ օգտուեցաւ այս մնանկութիւններէն, որոնք հարիւրաւոր օճախներ պիտի քանդեն բնականաբար։

Հիմակուընէ կարելի չէ դասել թէ, այս մնանկութիւններուն ամենքն ալ ճշմարիտ են, թէ կեղծ մնանկներ, խարդախներ ալ կան անոնց մէջ։ Այդ կէտը դատարանը պիտի ստուգէ և պէտք չէ կարեւորութիւն ընծայել սիրտը այրած պահանջատէրերուն, որոնք բնականաբար ամէն մնանկութեան մէջ խարդախութիւն, դեղծում, գողութիւն տեսնալ կ'երեւակայեն իրենց կորսնցուցած ոսկիներուն կսկիծէն։ Եւ սակայն անհաչիւ ընթացքը, յախուռն վազքն ու տխմար յանդգնութիւնը բացարձակ է այս մնանկացողներուն ամէնուն ալ վրայ, ինչ որ հաւասար է խարդախութեամբ մնանկանալուն կամ դրամ պահելուն։

Դուն ո՞վ ես որ մէկ քանի հարիւր ոսկի դրամագլուխովդ տասը հազար ոսկինոց գործ վարելու կ'ելլաս, միթէ առեւտրական տարեգրութիւններու մէջ կա՛յ ատանկ նախընթաց մը, որ հինգ հարիւր ոսկինոց մարդ մը, ան ալ բոլորովին նոր մարդ մը՝ տասը քսան հազար ոսկիներու մէջ ճախրէ։ Քու դրամագլուխ նկատած գումարդ աղ պղպեղի դրամ իսկ չի կրնար ըլլալ ձեռնարկած անհաչիւ, յախուռն գործիդ մէջ։ Եթէ դուն մինակ փճանայիր, ո՛չ ոք այնչափ ցաւ պիտի զգար, բայց քեզի հետ քանի՛ քանիսե՛ր փճանալու ատիճանին հասցուցիր, անխի՛ղճ, անհաչիւ տխմար։ Կանխիկ դրամ ձեռք անցընելու համար ո՞րչափ ապրանք ձեռքէ հանեցիր հարիւրին քսան պակասով ու այսպէս ո՞րչափ վնասներ արհեստակիցներուդ գործին։ Իբր տասը քսան հազար ոսկինոց մարդ, ինչ մեծ չուայլութիւններ ըրիր, ո՞րչափ գումարներ վատնեցիր օդափոխութիւններու մէջ, կինդ ինչ սուղնոց հագուստներ կարել տուաւ հասարակաց դրամէն և դուն ո՞րչափ տնքացիր որ այսպէս գլուխս կեանքի հաճոյքները վայելել ու դրամին համը հանել։ Դրացիներդ, ծանօթներդ ու բարեկամներդ, որոնք իրենց ճակտին քրտինքով ապրելու վարժուած էին, քու այս խօլ վազքդ, չուայլութիւններդ ու տխմարութիւններդ տեսնելով ո՞չ թէ կը նախանձէին, այլ սլարզապէս կը մեղքային քեզի սպասող նիւթական դառն ապագան երեւակայելով։

Եւ դո՛ւն, ո՞վ ինքնահաւան ու ամբարտաւան մնանկ, ո՞վ ըսաւ քեզի որ անձիդ չափը չճանչնաս ու սագի նման խաչոր հաւկիթներ ածելու ելլես. ինչ ունէր քու համեստ գործդ որ քու արժանիքներուդ ու կարողութիւններուդ անբաւական գտար ու գորտի հասակովդ հրապարակի եղեր ուն հետ չափուելու ելար, դուն ո՞վ, մեծամեծ գործեր վարողը ո՞վ։ Միթէ կը կարծես որ ամէն պեխերը ոլորող, փայլուն բացատրութիւններ արտասանող, ընկերութիւններու մէջ կոտրատող կրնայ յաջողապէս վարել առեւտրական ամէն գործ։ Մէ՛ղք որ այդչափ յաւակնութեամբդ չկրցար հասկնալ թէ վաճառականութիւնը, սեղանաւորութիւնը, և բոլոր առեւտրական գործերը դրամով միայն կրնան փայլիլ. և թէ՝ գործի մարդիկը բոլորովին կը տարբերին խօսքի մարդերէն և առուտուրի մէջ յաճախ մեծ յաջողութիւն վաստակողները անոնք են, որոնք բնաւ արտաքին փայլ չունին, չխիկ չիտակ երկու խօսք իսկ չեն կրնար փոխանակել սրտի մը մէջ։ Դո՛ւն որ ամէն քանի խեղ-ք կը հացնես, ասելին ծանէն Հնդկատանը կը տեսնաս, չկրցար այդչափ պարզ, այդչափ հանրածանօթ իրողութիւն մը հասկնալ։

Եթէ փաստաբանները և կամ ձեր տեսակները արդարացնեն իսկ զձեզ, հանրային դատաստանը դատապարտ կը կանգնի ձեր դէմ։ Ինչ իրաւունքով հասարակաց դրամը ծախսեցիք, չուայլեցիք և պատճառ եղաք որ ուրիշներ ալ ձեզի նայելով կամայ ակամայ չուայլութիւն ընեն իրենց արդար վաստակէն։ Դուք միանամուտ դատապարտելի էք, որովհետեւ ո՛և է հարկեցուցիչ պատճառ չունին ձեր մնանկութիւնները, չէք կրնար հաւատիլ փաստ մը գտնել որ արդարացնէ թէ դուք չատ բնական պատճառներով մնանկացաք. ընդհակառակը դուք այս չարիքը հրապարակին գլխուն բերացուցիք գիտնալով թէ ձեր խաղացած բախտախաղին մէջ միչտ ամօթաւոր պիտի մնաք։

Եւ սակայն մնանկացողներուն չէ յանցանքը, մարդիկը ձրի դրամ գտեր կերեր են. ետին ալ ի՞նչ կ'ըլլայ թող ըլլայ, արդէն եթէ իրենց ձեռնարկին արդիւնքը հաչուող ըլլային, այս ձիւնը պիտի չբերէին թէ՝ իրենց և թէ ուրիշներուն գլխուն։ Բուն յանցանքը հրապարակինն է։

Ինչո՞ւ կը քաջալերէք այս անբնական գործերը, եղբա՛յր, ինչո՞ւ երես կուտաք այնպիսի մարդոց որոնք իրենց սովորական գործը ձգած ձեր հրապարակը կ'արչաւեն։ Թողէ՛ք որ գրագիրը, խանութպանը, հաւաքիչը, քօմիսիոնին եւն. իրենց բուն դիրքին մէջ մնան, մինչեւ որ խիստ բնական կերպով քայլ առ քայլ առաջանան։ Շատեր գուցէ առարկեն թէ նորերու առջեւ հրապարակը գոցել չի համապատասխաններ առեւտրական արդի զարգացման։ Իրաւունք կուտանք իրենց, մենք ալ կը փափաքինք որ թարմ ոյժեր ծլին բողբոջին հրապարակին վրայ, բայց երբ մէկ օրէն միւսը գործ հիմնողները, դրամագլուխէ, փորձառութենէ ու գործ վարելէ զուրկ ողորմելիներ են՝ այն ատեն ի՞նչ ըրած կ'ըլլանք։ Թէ՝ այս նորելուկները չկրնալով դիմանալ, մէկ քանի տարի քաչկռտուելէ ետք կը փճանան և թէ՝ այսպէս դրամագլուխի տերերուն կը մնասեն իրենց յախուռն ընթացքով։ Եւ ամենէն ցաւալին, հարուստի, ունեւորի հովեր առնելով մեծ մեծ ծախսերու դուռ կը բանան, որով ուղղակի կամ անուղղակի մնաս կը հասցնեն ընտանեկան չրջանակներու ալ։

Անգիտակցաբար սխալ ճամբու հետեւողը զգուշանալ՝ մարդասիրութիւններու ամենէն մեծն է։ Մէկ, երկու, հինգ երես դարձուցէք անբնական գործ հիմնողներէ. դրամագլուխ, փորձառութիւն, արժանիք պահանջեցէ՛ք. վարկ բանալէ առաջ պահանջեցէք որ դրամական համոզեն զձեզ իրենց կարողութեամբը վրայ և պիտի տեսնէք որ՝ թէեւ ո՛չ հիմակուան պէս վաճառականներու անթիւ երամ մը, սակայն ընտրեալ մարդոցմէ կազմուած հրապարակ մը պիտի ունենանք, ուր նուազ դոյութիւն ունենան մնանկութիւններն ու անհարկի վնասները։

Վաճառական մը Մանչէսթրէ վերադարձին կը պատմէ թէ. հոն տեղական սովորութեան համաձայն, վարձուոր ընդունուած է աուտէ մը ներս, ուր հարստութեան, աղնուութեան և ունեւորութեան ամէն պայմանները կ'երեւին, բաց ի դրամէ։ Վաճառականը մէկ երկու շաբաթ մեւեսնոյն յարկին տակ բնակելով՝ ընտանիքին հետ աւելի մօտէն յարաբերութիւն կը հաստատէ, կը տեսնայ որ այս տնանկ ընտանիքը աղքատութեան յատին ատիճանին հասած է և միմիայն իր վճարած դրամին ուժան երկու աղջիկներուն ստացած չնչին չաբաթականներուն շնորհիւ իրենց դոյութիւնը պահել, մինչդեռ ընտանիքին հայրը՝ օր տեսած ու զարգացած անձնաւորութիւն մը, բնաւ գործով չզբաղիր։ Այս անբնական երեւոյթը չի կրնար հաչուեցնել վաճառականը ընտանիքին դաստիարակութեան ատիճանին, և հետամուտ ըլլալով կը հասկնայ որ ընտանիքին հայրը ինակացած վաճառական մըն է. դատարանը թէեւ խարդախութեան ո՛և է հետք չէ գտած անոր տոմարներուն մէջ, սակայն նկատելով որ իր չափէն աւելի ծախսեր ընելով հասած է ինակութեան, իրը պատիժ որոշած է որ չորս տարի ո՛և է գործով չզբաղի ինակը։ Թշուառ ընտանիքը այս պատճառով մնկած է աղքատութեան ծայր ատիճանին և չորս տարի ետք երբ մարդը կը դիմէ դատարանին, դատաւորը նոր քննութեամբ մը կը վճռէ որ տարի մը եւս գործի չեռնարկէ։ Եւ այս պատճառով է որ փճանալու հասած է ընտանիքը։

Այդպէս ծանր և խղճի դպչելիք պատիժ, բայց երբ խստութիւնը չըլլայ, միթէ կարելի է ուրիշները զգուշացնել միւսներն չաղին չեռնարկէ։

Մեր հրապարակը եթէ կ'ուզենք զերծ պահել ապականէ, պէտք չէ որ քաջալերենք անբնական կերպով հիմնուած գործերը։ Ցատկելու դրութիւնը անընդունելի է վաճառականութեան մէջ, հոն մարդ քայլ առ քայլ միայն կրնայ առաջանալ։

ԿԱՆԱՅԻ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԻՐՈՒԻՆ ԵՐԵՒԻՆԱԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

ՆՈՐԱԶԵՒՈՒԹԻՒՆԸ

ՏՆԱԿԱՆ ԱՐԴՈՒԶԱՐԴԵՐ

Շատ կիներ, տուն երթալնուն պէս, ցաւալի սովորութիւնը ունին ձեկիժէ վիճակ մը առնելու, որ ամենեին փառաքչական չէ իրենց չուրջը գտնուողներուն համար։

Ո՛րչափ քննադատենք այս անտերելի անզգուշութիւնը, քիչ է։

Կինը որ ինքզինքը չի խնամեր և ամէն մէջտեղ ի գործ չի դներ իր մտերիմներուն հաճելի ըլլալու համար, կին անուանելի արժանի չէ։

«Սիրուն ըլլալ մեզ սիրողներուն համար», անաւանիկ նշանաբանը ամէն կնոջ որ սիրուելու տենչանքը ունի։

Արդարեւ ի՞նչ օգուտ երբ մեր վրայ կը հիանան ու մեզ կ'ըղձան փողոցին, Բդի Շանի պարտէզին կամ Թատրոնին մէջ եթէ մեր տունը, մեր մտերմական չրջանակին մէջ հիացումի և ըղձանքի առարկայ չենք ըլլար։

Անտարբեր անձերու դրուատալից խօսքերը, սիրեցութիւնները, կնամեծարութիւնները չեն կրնար կին մը երջանիկ ընել, բայց սիրական ամուսնի մը հաւանութիւն յայտնող ակնարկը հեշտալի կերպով կը փաղաքշէ զինքը և կատարեալ գոհացում կուտայ իրեն։

Ահաւասիկ ինչո՞ւ այսօր պէտք կը տեսնենք տնական չրջազգեստներու խիստ չահեկան խնդրոյն վրայ խօսելու։

Երբ կին մը տուն դառնայ, տարբերենք ա՛յնչափ նեղուելէն ետքը կընայ չրջազգեստը և foruաձը հանել և անմիջապէս հագնիլ տնական լայն չրջազգեստ մը, որ ամէն ազատութիւն կը ձգէ չարժուելու։

Եւ ասիկա չատ դիւրին է, վասն զի տնական չրջազգեստները ուրիշ բան չեն պահանջեր բայց եթէ նորութիւն և չիքութիւն։ Եւ որովհետեւ կարելի է կնոջ մը համար իր ձեռքով չինել այս չրջազգեստները, ամենքն ալ կրնան ճաշակաւոր ըլլալ առանց ելմտացոյցին վրայ բեռ ըլլալու։

Մուսլինով, ինչպէս նաեւ բարակ բեռեալով և տպուոյ պաղիսդով չատ սիրուն չրջազգեստներ կը չինուին։ Երբ հիւսուածոյ թափանցիկ է, այն ատեն անհրաժեշտ է աստառ անցընել։ Բուրդէ մուսլինին համար միայն foruաձը պէտք է աստառել, մինչդեռ քիչ մը հաստ պաղիսդները ո՛և է աստառ չեն ուզեր։

Երկար ու լայնաձալ չրջազգեստը ամէնէն չիքն է։ Աստրոսը կը դնեն բարձր վոլան մը կամ միչին բարձրութեամբ քանի մը վոլաններ։ Թեզանիքները միչտ ուռուցիկ պէտք է ըլլան և ժանեակով մը սեղմուին։ Երկու կամ երեք անգամ սեղմուած թեզանիքը առաջ կը բերէ երկու կամ երեք ուռուցիկ, որ խիստ չնորհալի կ'ըլլայ։

Պարանոցը կա՛մ պէտք է ըլլայ կլոր, պառկած, սրածայր կամ թէ պէտք է վերածուի տեսակ մը Մարի Անդուանէդեան ֆիշիւ։ Երկուքն ալ սիրուն կ'ըլլան։

ԳԱՆԻ ՄԸ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ

Դեռատի կին մը չի կրնար զբօսավայր կամ թատրոն երթալ առանց իր ամուսնին ընկերակցութեան, վասն զի այն ատեն չարամիտ զրոյցներ լսելու վտանգին կ'ենթարկուի։

Կին մը պէտք չէ որ երկի մարդու մը մօտենայ կամ փոխկոութեամբ բարեւէ զայն։ Ուրիշ բան է եթէ պիտի խօսի տարիքոտ կամ նշանաւոր մարդու մը հետ։

Բարեկիրթ կին մը պէտք չէ որ երբեք պատասխան տայ իրեն ուղղուած թեթեւ խօսքերուն։

Ինքզինք յարգող կինը, որուն կ'ընկերանան երկու պարոններ, կրնայ կամ թանարան մը, անուշավաճառի խանութ մը կամ նոյն իսկ սրճարան մը երթալ, բայց պէտք չէ որ այդ տեղերը երթայ առանձին կամ միայն մէկ ընկերոջ հետ։

ԹԷՕՊՈՍԻՈՅ.

ԹՈՏՈՍԹՈՅԻ

Մեր բաժանորդներուն

Թատրոնի մեր դերասանները են Տեարք Կարապետ Թաքոսեան և Պօղոս Մալաքեան, որոնց կրնան դիմել Մանզումէի բաժանորդ գրուիլ փափաքողները։

ԽԱՉ ՅՈՒՆԱՑ

[ՄԻՆՉԵՒ ԻՐ ԲԱՐՁՈՒՆՔԸ]

Դիւղին կանակ դարձունելով, կառքը կը մտնէ աւազագոյն ճամբու մը մէջ։ Իր ոլորտներուն քովէն կը տարածուին ցորենի և վարսակի քերծուած, ածիլուած արտերը, որոնք Ակէմտաղի ընդհանուր առոյգ, կենդանի և ընտանի բուսականութեան մէջ ճաղատ գանկերու տպաւորութիւնը կը ձգեն, երիտասարդնելու վարսագեղ խմբումին մէջ չրջանակուած ծերունի լերկ գլուխներու պէս։

Դարվեր ու դարվար, դերբուկ մը հոս, փոս մը հոն, կ'առաջանայ կառքը աջ ու ձախ իյնալով, ցնցուելով ու գլորելով, զինուվերու պէս որոնց սրունքները իրարու կ'անցնին, տաքերը իրարու կը զարնուին։

Մարիչավառ այդ կարճատեւ սահմանէն անդին, բուսական ճամբան կը սկսի, անտառին արահետը, անտես, ինքնագլար։

Ջարասխեր, ցախեր, վայրի սարդենիներ, մանուկ կաղնիներ, մորենիներ, պտերներ, վերջապէս թփային բուսականութիւն մը ամբողջ, որուն խիզախումը մեր հասակէն վեր չի բարձրանար։ Այդ մարգաչափ կատարով տնանց խնուումին մէջէն, նեղ կածան մը կը վազէ, որ քայլէ քայլ կը գունատի, կը կարմրի, կը մոխրանայ և կը ձերմկի փոխն ի փոխ, երկրաբանական բարդ կազմութիւն մը ցուցադրելով իր մէջքին վրայ։

Այսպէս կ'երթանք, արեւը գլուխնիս զարկած, իր ճաճանչներուն ուղղակի խարազանին տակ, բայց չենք ղգար զայն, կ'արհամարհենք, քաչալեր առած կարծես այն անուն կանանչէն որ տակաւ կը պարզնդէ, կը սեղմէ մեզ։

Ոստերու, ճիւղերու խուռ մը է, իրեսպինդ, դիպասակ, ագուցիկ և թնճուկ, ուր վայրի վարդենին կը գրկուի բաղեղէ մը, սարդենին կը խածատուի փշենիէ մը, հոս հոն հաղիւ ընդնշմարուող դեղին ու կապոյտ ծաղիկներ կը խեղդուին մորենիներու սեղմումին մէջ։ Ժամանակէն առաջ չորցած, արեւէն խանձած տերեւներ ծաղիկներու պատրանքը կուտան և սարդերը չես գիտեր ինչպէս եկած հոն փոչի խուռով մը գրուած ցօղուններէն իրենց ոստաց կախած են թելա հիւս կողմնիներու պէս։

Դարձք մըն ալ, և զով չունչ մը կ'գալէ մեզի, խնամատութեան քաղցրութիւն մը կը չոչէ մեր ուռնգները և աչքերնիս հեշտանքով կը թաղուի ստուերատ մը խորը։

Բուն անտառը կը մտնենք։

Հայկ կամար մը կը կրծանայ սեղչուք մը տամկացնելով իր ասը ու արեւէն տաքցած մեր դէմքը դէպ տարփանքի մը զգայնութիւնը կ'ունենայ։

Կը կենանք դիտելու համար։

Մերկաբուն ծառեր կ'աչտարականան իրենց մէջքին չատ վերեւէն թեւարձակելով ճիւղերը, տիտանաբեր մարդոց պէս, որոնց անձինքը սրունքներուն երկարութեան վրայ տեսակ մը անուերդաչնակ տարօրինակութիւն կը ցուցադրէ։ Այդ լերկ և թանձր ցողունները քով, միւս փոքր թփերները, երկար ծղտերը մինակ, լքեալ ուած և անչուք կը մնան, որբուկներու պէս գլխակոխ, մինչ պտերները և անծաղիկ կանանչները իրարու քով, իրարմով կը խառնան, կ'անօրանան կամ կը ցամքին։

Ծառերը քիթ քիթի, քով քովի չեն այլ բուսական մը բաց իրարմէ, որոնք իրենց սիւները կը տեսնուին անուշորէն, իրարու զուգահեռական, իրարու ետեւէ, մերթ իրար ծածկելով, իրար լրացնելով։

Այ կողմերնիս գիրքը կը բարձրանայ, կ'ամրացուի ակնապարար կանանչով մը որ կը վարագուրէ անկէց անդին չարունակութիւնը, իսկ ձախերնիս կ'ելնէ վար, կը մթնայ, և ձոր ս ճեղքելով կը բարձրանայ դարձեալ մեզի հարեւան հաւասար կող մը չինելով։

Այս ճամբան, այս ծառուտը չոքանակների խռնում մըն է ամբողջ։ Հաւասարաւոր բաղմութեան մը պէս եկած է ոլորտավայր ասնավանառի հանդէպ սղրութիւն մը կատարելու այդ ըլլաներուն վրայ։ Իրենց հոլանի հասակի վրայ ձերմակ պիտակներ կը նախշով դիմթիր ատեղնանկար մը քանելով, մի լայնի, ձեւնաձեւ տերեւներուն մէջ ելն երկինքին կապոյտը կը մաղուի գեղեցիկ կնոջ մը ժանեկաւոր չիտակի տակէն երեւցող վարդագոյն ճերմ.

(Շարունակութիւնը կուգայ։ Դ. Երես.)

ՏՐՈՒՍ ԵՎԻ

ՊԻՏԱԼԻՈՆ

ՆՈՒԷՐ ՍՈՒ ՏԻՍՐ Ց. Ս. ՔԱՂԱՆՁԱՆ

ՑՈՐԵՎ

Խոնաւութիւնով յագեցած պաղ շունչ մը դէմքդ կը լղէ՝ երբ առաջին անգամ ներս մտնես անկէ. խանութին կիսատուսերին մէջ չուքի մը պէս կէս ընկողմանած մարդերը կ'երերան, կը շարժուին, գինովի թոյլ ու յուսահատ շարժումով մը և վայրկեան մը — կարճ միջոց — ապրատամ ու անորոշ ոչխարի ակնարկներ քեզի կը չափեն. ընդունելութիւնը այսչափ նորեկի մը համար, Ներսի անբաժան յաճախորդներէն ուղղուած ու նորէն առջի անտարբերութիւնը ամէնուն վրայ, անզուսպ, յամառ ու անդագրէն խմողի անտարբերութիւն՝ որ կը մեռցնէ ամէն հետաքրքրութիւն, կեանքի իրաղարձութեանց տեղեկանալու ամէն զգացում։

Դեռնէնը հող է, առանց սախտակամածի. սեւցած, թացկեկոյով մը ուրկէ օդի և ալքոլի սուր բուրումը կ'արտահոսի, ոգեւից ըմպելիներու կսկծեցընող հոտ մը — որ աչքերէդ արցունք բերել կուտայ — կը տարածուի, կ'անդայտանայ, կը ծածանի և որուն բոյրովը, անուշահոտ ղմուռսի մը պէս, կը սիրեն ապրիլ սըլունք, սա խարխլած սեղաններուն առջեւ կիսովին ընկողմանած մարդերու ամբողջութիւնը։

Զորս կողմ, գինիի, օղիի տակառներ, անչիշատակ ժամանակներէն ի վեր տեղերնին անշարժ մնացած, որոնց վրայ ծարդերը իրենց ոտայնը հիւսեր են, նուբբ թաղանթով մը ծածկելով ամէնուն երեսը և պարկել ջանալով աւերումները այս անյատակ ընդունարաններուն, որոնցմէ ալքոլը կուգայ, կ'անցնի ամէն օր, տիտանեան սպառումներով։ Երեք կարգ են ասոնք իրարու վրայ շարուած, իրար պատապարելու, իրար գրկելու ակնայատ ջանքով մը կարծես ջանադիր, գլխաւոր décor-ը այս գինեսան, Պոլսոյ այս համբաւաւոր fիւբլիւին։

Սեղանը՝ ան ալ՝ չարունական թափուած ջուրէն ու օղիէն սեւցած ու մակերեւոյթէն փտած, ինքն ալ ազատուոր կարծես, ամբողջութիւն մը կազմելու համար տիրող ընդհանուր սուգին, որ օղիէն կ'առթուի, և հակապակեր մը այն ջանքին գոգցես, զոր այս մարդիկ կը ջանան մեղմել խմելով հեղուկը որոներուն թախիծն ու մասածումները սքօղելու, և վայրկեանի մը ինքնամոռացման, անանութեան ասոտիճանի մը մէջ իրենց ցաւերուն բեռը ըստ կարի թեթեւցնելու։

Հոս հոն, մէյ մէկ անկիւն, կեանքի ամէն գիտակցութիւն, ամէն անհատականութիւն կորսնցնող գինովներ կան հողին վրայ տարածած, գլուխնին յենած տակառներու անյագ փորին որուն պարունակութիւնը տարիներ ու տարիներ քամեր են, յամառ մակաբոյծի մը պէս, իրենց դրամովն իսկ ծախելով իրենց կեանքն ու բանականութիւնը, ալքոլին փոխարէն, որուն մէջ և որոնցմով կը քաջալերեն իրենց օրերը։ Իրենց ապրելու մէջավայրը միայն հո՛ս, ա՛յս խոնաւալից մթին մթնոլորտը, ալքոլը՝ իայն իրենց սնունդ և ապրելու պայման։

Սեղանին մարդ մը կը մօտենայ, մաղը մօրուքը երկչեր ու գլխուն վրայ ճերմակ թելերը կը մասնեն վաղահասութեան մը հիւանդագին նշանները. դիմագծերը փոթփոթեր, կախուեր են, և թարախի աղտոտ գոյն մը տարածուեր է ամբողջ դէմքին վրայ. կենսալու կարողութիւն չունի, կ'երերայ, բռնելու տեղ մը կը փնտռէ. ձեռքի տանջոցը — ոգեմութեան կամ գողութեան վասակ — կը նետէ հաշուեսեղանին վրայ և գինեպանը տանկլոն մը կը լեցնէ գաւաթը որուն վրայ անյագօրէն կը յարձակի մարդը և մէկ ումպով կը նետէ ներս պարունակութիւնը, առանց երբեք դէմքին մէկ գիծը շարժելու, յամառ ու յարատեւ խմողի մը կատարեալ անտարբերութիւնով։ Անդին ուրիշ մը կը քնանայ, գլուխը դրած սեղանին վրայ, խռուացած երկայն մազերով սոսկալի գլուխ մը, որ կը սոսկացնէ։ Անկիւն մը մէկը բան մը կը մռլտայ, երգի կտոր մը, որ աւելի մռնչիւն մըն է քան կանոնաւոր եղանակ մը որ կը բարձրանայ, կը քերթուի այս մարդուն կոբնծած կոկորդէն ու լեզուէն։ Շողիները կը վազեն բերանէն վար թուքին վրայ, ուր շատ դիւրութեամբ պիտի աճէին ազատքեղի ցանուած հատիկներ։

Ոչ մէկուն վրայ շնորհքով հագուստ մը. մէկը կէս մը ընկողմաներ է ու բանթալոնին յետոյքի երկու լուսամուտները դիւրութեամբ կը ցուցնեն միսերը իրենց խանդրած գոյնը որ կը գանեցնէ. ամէն ազգութենէ մարդեր կան ասոնց մէջ։

Դիմացս կեցած յամախորդին դէմքին կը դառնայ ակնարկս վերստին, ոջիլ մը, խոշոր ու իւղոտ, կը դեգերի մազերուն վրայ։

Ձեռքովը կռնակը կը խառնէ մարդը և մօրուքին վրայ թափառողին աղդակից հատ մըն ալ կը բռնէ, կը ճղմէ անտարբերութեամբ երկու մատներուն տակ, ու անանիկին պարպուած, պատրուտած մարմինը կը քսէ հագած պատառ-պատառ կապոյտ, սեւ բիծերով, արատներով լեռնաւոր պլուզին վրայ։

Նորէն կը դիտեմ տակառներուն, կարասներուն տակ պառկած այս կէս դիակները, խմացականութենէ յուէս բոյի յայտարարուեր է որ եթէ իրօք տակաւին այդ կէտերուն վրայ խօսք պիտի ըլլայ, աւելի լաւ կ'ըլլայ բանակցութիւնները խղել, բայց միւս կողմէ Ճաքոն ալ առաջին երեք կամ չորս կէտերուն մէջ չի կրնար բնաւ զիջում ընել Ռուսիոյ։

Բօմուրա անակնկալի եկեր է Ռուսիոյ բացորոշ և կարուկ պատասխանէն, նոյն իսկ յուսախաբ եղեր է։ Ճաքոնցի պատուիրա՛լը կը սպասէր որ Վիթթէ այս մասին նոր հրամանագիր պիտի ստանայ Բեթերսպուրկէն կամ Բլիէրսոֆէն։ Բայց Վիթթէ ա՛ռողջ պատասխանատուութիւնը իրեն վրայ առած է։ Իբրեւ չրջահայեաց և կա՛ռի տէր մարդ պատասխանատուութիւնը ստանձնած է բոլոր սրտովը։ Իր հրահանգները որոշեն, իր իրաւասութիւնը անսահման է, մանաւանդ յիշեալ երեք ամենակարեւոր կէտերուն վրայ։ Զորրորդ կէտ մանաւանդ, այսինքն չէզոք նաւանանգիստներու մէջ փակուած ռուս մարտանաւերուն Ճաքոնի յանձնումը, ամէն միջազգային օրէնքի հակառակ կը նկատուի, ա՛յնպէս որ այդ մասին խօսքի անգամ բռնուիլ չուզեր։ Ուստի Ճաքոնցիներուն բացարձակապէս հանկցուցած է թէ Ռուսիա այդ կէտերուն մասին ո՛չ վարանում կ'ընդունի և ոչ կ'ուզէ իր որոշումը խախտել։ Ասով թերեւս հակառակորդին առիթ տայ ժողովը վերջացնելու. Ճաքոն դիտէ, ինք արդէք չըլլար։ Եթէ Ճաքոն որոշէ պնդել Սաղալինը թողելու եւ պատերազմական ծախքերու վճարման վրայ, այն ատեն Վիթթէի կարծիքով բանակցութիւնները պարզապէս ժամանակի կորուստ կը նշանակեն։

Բայց Բօմուրա առիթ տալ չուզեր խկոյն ժողովը խախտելու և ճգնաժամ առաջ բերելու։ Թերեւս կ'ուզէ ժամանակ շահիլ Թոքիոյէ պատասխան ստանալու համար, և կամ ի յարգանս Բուլվէլիի կ'ուզէ բանակցութիւնները շարունակել։

Տէրի Թէկիւգաճի թղթակիցը կը հաղորդէ.— Ճաքոնցիք խոշոր յուսախաբութեան մը զոհ եղած են, եթէ այնպէս կը հաւատան որ Ճաքոն կրնայ Սաղալինի տէր ըլլալ։ Կրնամ յայտարարել որ երբ խնդիրը Սաղալինի վրայ դառնայ, այն ատեն պատերազմը պէտք է շարունակուի։ Վիթթէն անձնապէս կը ճանչնամ և գիտեմ իր դիտաւորութիւնը այս մասին։ Ցարշամ անիկա Զարին ներկայացուցիչն է ժողովին մէջ, Սաղալինի մասին համաձայնութիւն չի կրնար ըլլալ։ Վիթթէ ռուսական հողի և դրամի ճաքոնական պահանջումին դէմ կը բողոքէ ոչ թէ ձեւակերպութեան համար, այլ բուն նիւթին համար։ Ո՛չ թէ այդ պայմանին բարեփոխումը, այլ անոր թաղարձակ ու ամբողջովին եռ առնուիլը միայն կրնայ գոհացնել ռուս ներկայացուցիչը։ Պարզապէս ժամանակի կորուստ է բառերու և գաղափարներու հետ խաղալը։

Ո՛չ մէկ ձեւով Ռուսիա այսօր դրամ պիտի վճարէ Ճաքոնի կամ ռուսական հող պիտի տայ։ Եթէ Բօմուրա և Թաքահիրա Սաղալինի և պատերազմական ծախքերուն վրայ իրենց պահանջումները ետ չառնեն, այն ատեն ամէն ինչ ժամանակի կորուստ է։

Թէ՛ Ռուսք և թէ Ճաքոնցիք գիտեն թէ Բօրէյի և Մանչուրիոյ վրայ իրենց վիճաբանութիւնը երբեք դիրենք չի մօտեցներ հաշտութեան։ Ուստի բանակցութիւնները միջազգային քաղաքավարութիւն մը ըլլալու համար միայն կը շարունակուին։

Թղթակիցը իր հեռագիրը այսպէս կը վերջացնէ.— Վիթթէի անտեղիտալի ոբոշումը մօտէն գիտնալով, կը յայտարարեմ դարձեալ և դարձեալ թէ հաշտութեան հաւանականութեան դէմ պատերազմի շարունակութեան հաւանականութիւնը 3ի դէմ 1 է։ Եւ այս դատաստանը դարձեալ չափաւոր է, որովհետեւ պէտք է ըսել աւելի թէ՝ հարիւրին 99 պատերազմ է, իսկ մէկը միայն հաշտութիւն։

Մօսկիսկ Բօսքի Բորթսմութի թղթակիցը կը գրէ.— Մանչուրիոյ և Բօրէյի մասին համաձայնութիւնը ժողովին բուն արդիւնքին համար ոչ է նշանակութիւն չունի։ Անչաղոյութեան վտանգը կը գտնուի պատերազմական տուգանքին և ռուսական հողի յանձնումի խնդրոյն մէջ, որովհետեւ եթէ անկեղծ և ուղիղ է Ռուսիոյ յայտարարութիւնը թէ այդ կէտերէն ո՛չ մին երբեք կրնայ ընդունիլ, ուրեմն նուազ կարեւոր կէտերուն քննութիւնը լոկ ժամավաճառութիւն է։

Գր. կամ Դր. բանակցութեանց բուն ճգնաժամը պիտի սկսի։ Ճաքոնցիք որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնային մերժուելու երկիւղէն, խորհուրդ տուին որ Գր. կամ Դր. (անցեալ) գլխաւոր պահանջումներէն մին քննութեան ենթարկուի։ Ճաքոնցիք կ'ապասեն որ Ռուսիա պիտի մերժէ, բայց Ճաքոն ալ պիտի պնդէ։ Այն ատեն ժողովը պիտի ցրուի, բայց Ճաքոնցիք կը յուսան թէ նորէն պիտի սկսի։ Դր. կամ Դր. ուրեմն վիճաբանութիւն պիտի ըլլայ պատերազմական տուգանքին կամ Սաղալինի վրայ։ Եթէ երկուստեք ներկայ տրամադրութիւնները չարունակուին, այն ատեն պատուիրակները երկու երեք օրէն անել ճամբու մը մէջ պիտի իյնան։

Բորթսմութի Մաքենի թղթակիցն ալ հետեւեալը կը հեռագրէ.— Մեծ դժուարութիւնները առաջին անգամ պիտի սկսին երբ պատերազմական տուգանքին խնդիրը օրակարգին վրայ գայ։ Վախ կայ որ բանակցութիւնները ի դերեւ ելնեն այս կէտին վրայ, և կը մաղթէ որ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Միացեալ Նահանգաց ազդեցութիւնը գործածուի արգիլելու համար նոր աբիւնհեղութիւն մը Մանչուրիոյ ռազմավայրին վրայ։ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգաց նոր երրակ միութեան այս կոչումը վերջերս քանիցս երեւցաւ Ֆրանսական մամուլին մէջ, ա՛յն մտօք թէ յիշեալ Տէրութիւնները նոյն նպատակաւ պիտի միանան։ Բայց Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը նախընթաց օր հերքեց այս զրոյցը։

Բրսի Բաուիլէն, որ Բորթսմութի մէջ կացութիւնը Մաքենի չափ յուսադոյն չի տեսներ, նպաստաւոր Նշան մը կը համարի սա՝ պարագան թէ Ուսչինկթընի ռուս դեսպանատան բոլոր պաշտօնէութիւնը Բորթսմութ փոխադրուած է հաշտութեան բանակցութեանց տեղեկութեան տեսն։

∴ Լսմալ Անցայկրի Բորթսմութի թղթակիցը կը հեռագրէ.—Վիթթէ կիմայի փոփոխութենէն ցեղեւ տխրութիւն մը ունի։ Վերջին ժողովէն չատ յոգնած դուրս եկաւ և վատառ, և իր սենեակէն դուրս չելաւ քանի մը ներանանորներու հետ միայն տեսակցելով։

∴ Մանչուրիոյ մէջ անպաշտօն բայց իրօք զինադադար կը տիրէ։ Անհաւանական է որ բանակցութեանց մինչեւ կռիւ տեղի ունենայ։ Եթէ Օնսամա այս մինչեւ Լիհէվիչի վրայ յարձակի, ահաբեկ ոչխարին առջեւ իր վարկը կը կորսնցնէ, կը հեռագրեն Բորթսմութէ։

∴ Երկու հրեաների մարդոց և խոշոր թնդանօթներ Դր. օր Բեթերսպուրկէն Ս. Արեւելք զրկուեցան։ Ամբողջ 19դ զօրաբանակը Մանչուրիա հասած է։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Նայէ Ֆրայ» Բրեսկի Օգս. 16ի երեկոյեան տպագրուածին

Բորթսմութի մէջ խորհրդակցութիւնները նպաստաւոր կերպով կը շարունակուին տակաւին։ Երկկ մասամբ լուծուեցաւ Ճաքոնի յանձնումը ռուսական չինական պայմանագրութեան իրաւունքին, որուն համեմատ Լիաօթունկ թերակղզիին հարաւային-արեւմտեան մասը, այսինքն Քուանկթունկ ըսուած թերակղզին Ռուսիոյ յանձնուած էր 1898 Մարտ 27ին։ Ճաքոն այդ թերակղզիին տէրը պիտի մնայ մինչեւ որ պայմանագրութեամբ որոշուած ժամանակը լրանայ, այսինքն 18 տարին։ Բորթ Արթուրի և Տալնիի բախտը տակաւին վճռուած չէ։ Խնդիրը ա՛նքան Տալնիի վրայ չէ, որովհետեւ Ճաքոն զայն բաց նաւանանգիստ մը պիտի ընէ, այլ աւելի Բորթ Արթուրի վրայ, զոր Ճաքոն պատերազմական նաւանանգիստ մը կ'ուզէ վերածել, մինչեւ Ռուսիս և միւս տէրութիւններն ալ չեն ուզեր որ Բորթ Արթուր ազատ նաւանանգիստ մը ըլլայ։ Հաշտութեան բանակցութեան ամէնէն կարեւոր կէտը, Սաղալինի Ճաքոնի յանձնումը, առ այժմ վիճաբանութենէն դուրս թողուած է։ Կը յուսացուի որ երբ հաշտութեան պայմաններուն մեծագոյն մասը լուծուի, պիտի դիւրանայ դժուարին կէտերուն նպաստաւոր կերպով լուծումը, այսինքն Սաղալինի յանձնումը և պատերազմական տուգանքին վճարումը։

Կանխատես կը թուի այն լուրը թէ Թարպինէն մինչեւ հարաւ չինական արեւելեան երկաթուղիին Ճաքոնի յանձնումի խնդիրը լուծուած է։ Բ.ի ժողովը զբաղեցաւ աւելի Մանչուրիոյ ապագայ վարչութեան վրայ, ոչ թէ յիշեալ երկաթուղիին վերաբերեալ 3 յօդուածին վրայ։ Կ'ըսուի թէ այս երկաթուղիին Ճաքոնի յանձնուելովը պիտի կարգադրուի տուգանքին խնդիրը։

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

3, 4 եւ 6 ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԲՈՐԹՍՄՈՒԹ, Օգս. 15.— Ճաքոն հիմակուհիմա Բորթ Արթուրի և Տալնիի գրաւման խնդրով զբաղած է։ Կ'ուզէ նախ այս երկու կէտերը ճշդել և ամրապնդել։ 5րդ յօդուածը Սաղալինի կը վերաբերի։ 3րդ յօդուածը չինական արեւելեան երկաթուղիին Ճաքոնի յանձնումին վրայ չէ, այլ Մանչուրիոյ մէջ չինական վարչութեան վերահաստատումի վրայ։ Երկաթուղիին խնդիրը աւելի վերջին յօդուածներուն մէջ դրուած է։

ԲՈՐԹՍՄՈՒԹ, Օգս. 16.— Երէկ կէս օրէ վերջի նստին մէջ լիազօրները կատարեալ համաձայնեցան 6րդ յօդուածին վրայ։ Այս յօդուածը 4րդ յօդուածին պէս կը վերաբերի Լիաօթունկ թերակղզիին և Բորթ Արթուրի։

ցութիւնները խզել, պատասխանատուութիւնը չսանձնելու համար։ Իրաքանչիւր ոք կ'աշխատի միւսին վրայ ձգել յանցանքը, և արիկա կը ցուցնէ որ թէ՛ Ռուսիա և թէ Ճաքոն այս խնդրոյն վրայ պնդելը իրենց համար արժանապատուութեան խնդիր դրած են։ Տէրի թէկիւգաճի թղթակիցը կը տեղեկագրէ.— Մինչեւ Գ.ի նիստին վերջը պայմանագրութեան վեց յդուածները քննուեցան, որոնք մեծ մասամբ կը վերաբերին սահմանի խնդիրներուն, Բօրէյի, Մանչուրիոյ, Լիաօթունկ թերակղզիին, Բորթ Արթուրի և Տալնիի։ Այս խնդիրները գոհացուցիչ կերպով լուծուեցան, բայց չինական արեւելեան երկաթուղիին բախտը դեռ վիճաբանութեան ենթարկուած չէ։

Դ.ի (անցեալ) օր այս խնդիրը պիտի քննուի երկու մասի բաժնուելով, և կը յուսացուի թէ միաբանութեան մը պիտի գան։

Ցեռոյ պիտի դան երեք շատ կարեւոր խնդիրները.— Զէզոք նաւանանգիստներու մէջ փակուած ռուսական մարտանաւերուն յանձնումը, պատերազմական տուգանքը, և Սաղալինի խնդիրը։ Ռուս պատուիրակութիւնը պիտի մերժէ բոլոր այս պահանջումները։

Ի վերջոյ բանակցութեան պիտի դրուի ռուսական ջուրերու մէջ ձկնորսութեան ճաքոնական իրաւունքի խնդիրը, և այս մասին ալ դժուարութիւն չի յուսացուիր։

Բուն խնդիրը հիմակ սա՛ է.— երկու հակառակորդները պիտի համաձայնին Սաղալինի, պատերազմական տուգանքի և ռուսական մարտանաւերուն վրայ։ Հաշտութիւն կամ պատերազմ ասկէց կախեալ է։

Մ. Վիթթէ յայտարարեց թէ Բօրէյի և Մանչուրիոյ բախտը, ինչպէս նաև Զինաստանի ամբողջութեան խնդիրը արդէն իսկ լուծուած են։

Մ. Վիթթէ արտնեց Մաքենի թղթակիցը յայտարարելու թէ Ռուսիա կը մերժէ Սաղալինի յանձնումը, նաև այն զրոյցը թէ Ռուսիա առաջարկած է Ճաքոնի միասին իշխել Սաղալինի։

∴ Ռուսահաքոնցի պատուիրակներուն բարեկամական յարաբերութիւնները կ'երեւի թէ արագաքուստ են միայն։ Մինչեւ հիմա բնաւ իրարու հետ ճաշած չեն, մէկ պանդոկի մէջ բնակելով հանդերձ։ Անցեալ օր քանի մը ամերիկացի սեղանաւորներ ռուս պատուիրակները նախաճաշի հրաւիրեցին, յայտարարելով թէ Ճաքոնցիներն ալ պիտի հրաւիրեն։ Ռուսք իսկոյն հրաւէրը մերժեցին։

∴ Բօրէյի մասին վիճաբանութեան միջոցին Բօմուրայի և Վիթթէի միջեւ հետեւեալ խօսքերը եղան.—

Բօմուրա առաջարկեց որ «գերակշիռ ազդեցութիւն» բառերը դրուին պայմանագրութեան մէջ։ Մ. Վիթթէ յայտարարեց թէ «այդ բանաձեւը պէտք եղածին պէս չի նկարագրեր Ճաքոնի առաջարկութիւնը։ Գործածուած լեզուն պէտք է ցոյց տայ Ճաքոնի բուն նպատակը, որ Բօրէյն ճաքոնական գաւառ մը դարձնել է։ Ռուսիա Ճաքոնի դէմ առարկութիւն չունի Բօրէյի տէր ըլլալու, բայց Ճաքոն պէտք է խոստովանի զայն յայտնապէս։ եթէ Բօրէյն պիտի առնէ, պաշտօնապէս առնելու է, որպէս զի աչխարհ հասկնայ։ Ռուսիա կ'ըսէ թէ Ճաքոն կառաջարկէ Բօրէյն ճաքոնական գաւառի մը վերածել։ անոր բովանդակ վարչութիւնը առնելով։ Թո՛ղ այդպէս ըլլայ, բայց Ճաքոն պարտաւոր է խոստովանիլ իր նպատակը, որ Եւրոպայի և Ամերիկայի չաներուն դէմ է, մանաւանդ Ամերիկայի, Զինաստանի և նոյն իսկ ձեր զինակից Անգլիոյ չաներուն դէմ։ Եթէ այս կարգադրութենէն գոհ մնան Եւրոպա և Ամերիկա, Ռուսիա պիտի չըզոհոքէ։ Դուք կ'առաջարկէք բառնալ Բօրէյի բնիկ վարչութիւնը, բայց ա՛յնպիսի բանաձեւ մը կը գործածէք, որ ծածկէ ժամանակը և նպատակը։ Ձեր քաղաքականութենէն ամէնէն աւելի պիտի վնասուին Միացեալ Նահանգները, որոնք պիտի հասկընան խնդիրը տասը տարիէն, բայց բանը բանէն անցած պիտի ըլլայ։»

Գառոն Բօմուրա բարեկամական, բայց կորովի կերպով հերքեց Վիթթէի կարծիքը, պնդելով թէ Ճաքոն կ'աշխատի մի միայն առեւտրական և ճարտարարուեստական դիրք մը չինել Բօրէյի մէջ, և յառաջացնել այդ երկրին քաղաքակրթութիւնը և վարչութիւնը կազմակերպել։

∴ Տէրի Թէկիւգաճի թղթակիցը կը հեռագրէ.— Ռուսիոյ և Ճաքոնի միջեւ տակաւին կայ բերանաբաց անդունդ մը, որուն վրայ տակաւին չէ ձգուած կամուրջը՝ որպէս զի երկու թշնամիները իրարու ձեռք սեղմեն, և կամուրջը ձգուելէ առաջ հաւանական է որ բիւրաւոր քաջ և ապագայ խոստացող Ճաքոնցի ու ռուս զինուորներ այդ բերանաբաց անդունդին մէջ գլորին։

Ներկայ կացութիւնը ուսումնասիրելով, ա՛յս կերպով կրնանք լուծել զայն.— Ռուսք կ'ըսեն Ճաքոնցիներուն,— «Պարոնե՛ր, ուզեցէ՛ք և պիտի ընդունինք, բայց միտքերնիդ լաւ բացատրեցէք, առակով մի՛ խօսիք, որովհետեւ չենք հասկնար։» Ընդհակառակը, Ճաքոնցիք ձեւապաշտ են, բանաձեւով կը խօսին, որուն տակ ծածկուած է իրենց բուն նպատակը, ինչպէս յայտնի եղաւ Բօրէյի ապագային առթիւ խորհրդակցութեան միջոցին։ Կը ծամծմեն գործը, ազատ են, բաց չեն խօսիր, որպէս զի ուրիշներ

Տարեսկիզբ 1905ի

Տարեսկիզբ 1905ի

Տարեսկիզբ 1905ի

Տարեսկիզբ 1905ի

ԱՐՏԱՔԻՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԷՆ

Լոնտոնէ հեռաւեալը կը հեռագրեն Նայէ Ֆրայէ Բրեսկէ, Օգոստոս 15 թիւով.—

Բորթսմութի բանակցութեանց գաղտնապահութիւնը կը շարունակուի։ Այսու հանդերձ, ճարտար թղթակիցներ բազում մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն իրենց թերթերուն մէջ։

Թայմզին թղթակիցը կը հաղորդէ.— Ճաքոնական տասներկու պահանջումներէն չորսը բացարձակապէս մերժուեցան Ռուսերէն, այսինքն Սաղալինի, պատերազմական տուգանքի, Ծ. Ասիոյ մէջ ռուսական նաւային ոյժերուն սահմանափակման, և չէզոք նաւանանգիստներու մէջ փակուած ռուսական մարտանաւերուն Ճաքոնի յանձնումին պայմանները։ Վիթթէ հարկ չը տեսաւ այս մասին իր կառավարութեան խորհուրդ հարցնել, որովհետեւ այս կէտերուն մերժումը կար արդէն Բեթերսպուրկ եղած ատեն իրեն տրուած հրահանգներուն մէջ, և այդ մասերուն մէջ տեղի չտալը բացարձակապէս հրամայուած, պատուիրուած էր իրեն։ Բօմուրայի յայտարարուեր է որ եթէ իրօք տակաւին այդ կէտերուն վրայ խօսք պիտի ըլլայ, աւելի լաւ կ'ըլլայ բանակցութիւնները խղել, բայց միւս կողմէ Ճաքոն ալ առաջին երեք կամ չորս կէտերուն մէջ չի կրնար բնաւ զիջում ընել Ռուսիոյ։

Բօմուրա անակնկալի եկեր է Ռուսիոյ բացորոշ և կարուկ պատասխանէն, նոյն իսկ յուսախաբ եղեր է։ Ճաքոնցի պատուիրա՛լը կը սպասէր որ Վիթթէ այս մասին նոր հրամանագիր պիտի ստանայ Բեթերսպուրկէն կամ Բլիէրսոֆէն։ Բայց Վիթթէ ա՛ռողջ պատասխանատուութիւնը իրեն վրայ առած է։ Իբրեւ չրջահայեաց և կա՛ռի տէր մարդ պատասխանատուութիւնը ստանձնած է բոլոր սրտովը։ Իր հրահանգները որոշեն, իր իրաւասութիւնը անսահման է, մանաւանդ յիշեալ երեք ամենակարեւոր կէտերուն վրայ։ Զորրորդ կէտ մանաւանդ, այսինքն չէզոք նաւանանգիստներու մէջ փակուած ռուս մարտանաւերուն Ճաքոնի յանձնումը, ամէն միջազգային օրէնքի հակառակ կը նկատուի, ա՛յնպէս որ այդ մասին խօսքի անգամ բռնուիլ չուզեր։ Ուստի Ճաքոնցիներուն բացարձակապէս հանկցուցած է թէ Ռուսիա այդ կէտերուն մասին ո՛չ վարանում կ'ընդունի և ոչ կ'ուզէ իր որոշումը խախտել։ Ասով թերեւս հակառակորդին առիթ տայ ժողովը վերջացնելու. Ճաքոն դիտէ, ինք արդէք չըլլար։ Եթէ Ճաքոն որոշէ պնդել Սաղալինը թողելու եւ պատերազմական ծախքերու վճարման վրայ, այն ատեն Վիթթէի կարծիքով բանակցութիւնները պարզապէս ժամանակի կորուստ կը նշանակեն։

Բայց Բօմուրա առիթ տալ չուզեր խկոյն ժողովը խախտելու և ճգնաժամ առաջ բերելու։ Թերեւս կ'ուզէ ժամանակ շահիլ Թոքիոյէ պատասխան ստանալու համար, և կամ ի յարգանս Բուլվէլիի կ'ուզէ բանակցութիւնները շարունակել։

Տէրի Թէկիւգաճի թղթակիցը կը հաղորդէ.— Ճաքոնցիք խոշոր յուսախաբութեան մը զոհ եղած են, եթէ այնպէս կը հաւատան որ Ճաքոն կրնայ Սաղալինի տէր ըլլալ։ Կրնամ յայտարարել որ երբ խնդիրը Սաղալինի վրայ դառնայ, այն ատեն պատերազմը պէտք է շարունակուի։ Վիթթէն անձնապէս կը ճանչնամ և գիտեմ իր դիտաւորութիւնը այս մասին։ Ցարշամ անիկա Զարին ներկայացուցիչն է ժողովին մէջ, Սաղալինի մասին համաձայնութիւն չի կրնար ըլլալ։ Վիթթէ ռուսական հողի և դրամի ճաքոնական պահանջումին դէմ կը բողոքէ ոչ թէ ձեւակերպութեան համար, այլ բուն նիւթին համար։ Ո՛չ թէ այդ պայմանին բարեփոխումը, այլ անոր թաղարձակ ու ամբողջովին եռ առնուիլը միայն կրնայ գոհացնել ռուս ներկայացուցիչը։ Պարզապէս ժամանակի կորուստ է բառերու և գաղափարներու հետ խաղալը։

Ո՛չ մէկ ձեւով Ռուսիա այսօր դրամ պիտի վճարէ Ճաքոնի կամ ռուսական հող պիտի տայ։ Եթէ Բօմուրա և Թաքահիրա Սաղալինի և պատերազմական ծախքերուն վրայ իրենց պահանջումները ետ չառնեն, այն ատեն ամէն ինչ ժամանակի կորուստ է։

Թէ՛ Ռուսք և թէ Ճաքոնցիք գիտեն թէ Բօրէյի և Մանչուրիոյ վրայ իրենց վիճաբանութիւնը երբեք դիրենք չի մօտեցներ հաշտութեան։ Ուստի բանակցութիւնները միջազգային քաղաքավարութիւն մը ըլլալու համար միայն կը շարունակուին։

Թղթակիցը իր հեռագիրը այսպէս կը վերջացնէ.— Վիթթէի անտեղիտալի ոբոշումը մօտէն գիտնալով, կը յայտարարեմ դարձեալ և դարձեալ թէ հաշտութեան հաւանականութեան դէմ պատերազմի շարունակութեան հաւանականութիւնը 3ի դէմ 1 է։ Եւ այս դատաստանը դարձեալ չափաւոր է, որովհետեւ պէտք է ըսել աւելի թէ՝ հարիւրին 99 պատերազմ է, իսկ մէկը միայն հաշտութիւն։

Մօսկիսկ Բօսքի Բորթսմութի թղթակիցը կը գրէ.— Մանչուրիոյ և Բօրէյի մասին համաձայնութիւնը ժողովին բուն արդիւնքին համար ոչ է նշանակութիւն չունի։ Անչաղոյութեան վտանգը կը գտնուի պատերազմական տուգանքին և ռուսական հողի յանձնումի խնդրոյն մէջ, որովհետեւ եթէ անկեղծ և ուղիղ է Ռուսիոյ յայտարարութիւնը թէ այդ կէտերէն ո՛չ մին երբեք կրնայ ընդունիլ, ուրեմն նուազ կարեւոր կէտերուն քննութիւնը լոկ ժամավաճառութիւն է։

Գր. կամ Դր. բանակցութեանց բուն ճգնաժամը պիտի սկսի։ Ճաքոնցիք որ մինչեւ հիմա լուռ կը մնային մերժուելու երկիւղէն, խորհուրդ տուին որ Գր. կամ Դր. (անցեալ) գլխաւոր պահանջումներէն մին քննութեան ենթարկուի։ Ճաքոնցիք կ'ապասեն որ Ռուսիա պիտի մերժէ, բայց Ճաքոն ալ պիտի պնդէ։ Այն ատեն ժողովը պիտի ցրուի, բայց Ճաքոնցիք կը յուսան թէ նորէն պիտի սկսի։ Դր. կամ Դր. ուրեմն վիճաբանութիւն պիտի ըլլայ պատերազմական տուգանքին կամ Սաղալինի վրայ։ Եթէ երկուստեք ներկայ տրամադրութիւնները չարունակուին, այն ատեն պատուիրակները երկու երեք օրէն անել ճամբու մը մէջ պիտի իյնան։

Բորթսմութի Մաքենի թղթակիցն ալ հետեւեալը կը հեռագրէ.— Մեծ դժուարութիւնները առաջին անգամ պիտի սկսին երբ պատերազմական տուգանքին խնդիրը օրակարգին վրայ գայ։ Վախ կայ որ բանակցութիւնները ի դերեւ ելնեն այս կէտին վրայ, և կը մաղթէ որ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Միացեալ Նահանգաց ազդեցութիւնը գործածուի արգիլելու համար նոր աբիւնհեղութիւն մը Մանչուրիոյ ռազմավայրին վրայ։ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Միացեալ Նահանգաց նոր երրակ միութեան այս կոչումը վերջերս քանիցս երեւցաւ Ֆրանսական մամուլին մէջ, ա՛յն մտօք թէ յիշեալ Տէրութիւնները նոյն նպատակաւ պիտի միանան։ Բայց Ուաշինկթընի անգլիական դեսպանը նախընթաց օր հերքեց այս զրոյցը։

Բրսի Բաուիլէն, որ Բորթսմութի մէջ կացութիւնը Մաքենի չափ յուսադոյն չի տեսներ, նպաստաւոր Նշան մը կը համարի սա՝ պարագան թէ Ուսչինկթընի ռուս դեսպանատան բոլոր պաշտօնէութիւնը Բորթսմութ փոխադրուած է հաշտութեան բանակցութեանց տեղեկութեան տեսն։

∴ Լսմալ Անցայկրի Բորթսմութի թղթակիցը կը հեռագրէ.—Վիթթէ կիմայի փոփոխութենէն ցեղեւ տխրութիւն մը ունի։ Վերջին ժողովէն չատ յոգնած դուրս եկաւ և վատառ, և իր սենեակէն դուրս չելաւ քանի մը ներանանորներու հետ միայն տեսակցելով։

∴ Մանչուրիոյ մէջ անպաշտօն բայց իրօք զինադադար կը տիրէ։ Անհաւանական է որ բանակցութեանց մինչեւ կռիւ տեղի ունենայ։ Եթէ Օնսամա այս մինչեւ Լիհէվիչի վրայ յարձակի, ահաբեկ ոչխարին առջեւ իր վարկը կը կորսնցնէ, կը հեռագրեն Բորթսմութէ։

∴ Երկու հրեաների մարդոց և խոշոր թնդանօթներ Դր. օր Բեթերսպուրկէն Ս. Արեւելք զրկուեցան։ Ամբողջ 19դ զօրաբանակը Մանչուրիա հասած է։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Նայէ Ֆրայ» Բրեսկի Օգս. 16ի երեկոյեան տպագրուածին

Բորթսմութի մէջ խորհրդակցութիւնները նպաստաւոր կերպով կը շարունակուին տակաւին։ Երկկ

բոզակում Տէրութեանց դիւրազգածութիւնները չվիրաւորեն։

∴ Զարեավար Լինէվիչ նոր հեռագիր մը ղրկելով Զարին, կը պաղատի որ հաշտութիւն չկնքուի մինչեւ որ Ռուսիոյ արժանապատուութիւնը չգոհանայ։ Կը յայտարարէ թէ Ճարոնցիք սպասողական դիրքի մէջ են, իսկ ինք յարձակողական մօտ։ Ասիկա տկարութեան նշան մը կը նկատէ։

∴ Ամերիկաբնակ Ջոջ հրեաներ շարունակ կ'այցելեն Վիթթէի, և իրենց ցեղակիցներուն մասին կը խօսին։

∴ Թօքիոյի մէջ կարծիքները խիստ յուռեռեալ եղած են հաշտութեան մասին։ Թերթերը կը յայտարարեն թէ Ճարոն նշանախեց մը անգամ պիտի չփոխէ իր պայմաններէն։

∴ Ճարոնցի պատուիրակներէն Մ. Սաթօ կը յայտարարէ թէ լիազօր Մ. Թաքահիրա, որ Ուաշինկթընի ճարոնական դեսպանն է, քրիստոնէութիւնը ընդուներ է, և անցեալ կիրակի օր եկեղեցի գացեր է Բորթսմութի մէջ։

∴ Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Միացեալ Նահանգաց միջև համաձայնութիւն մը գոյացեր է, կ'ըսուի, Ս. Արեւելեան գործերուն համար։ Արդիւնքը յայտնի պիտի ըլլայ, եթէ Բորթսմութի բանակցութիւնք ի դերեւ ելնեն։

ՄԱՐՕՔԻ ԽՆԴԻՐԸ.— Վարչապետ Ռուվիէ յայտարարեց թէ Գերմանիոյ և Ֆրանսայի միջև Մարոքի մասին բանակցութիւնները իրենց կանոնաւոր ընթացքին կը հետեւին։ Իրաւ է որ Գերմանիա տակաւին չէ պատասխանած Ժողովին յայտագրի մասին Ֆրանսական ծանուցագրին, բայց այս յապաղումը զարմանք պատճառելու չէ, որովհետեւ օրքան ուշանայ ա'նքան աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ համաձայնութիւնը։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ.— Ռուվիէ Անգլիոյ մէջ Ֆրանսայի նաւաղներուն եղած սիրալիր ընդունելութեան վրայ խօսելով, ըսաւ.— Արդէն Ֆրանսական կառավարութեան շնորհակալութիւնը յայտնեցի Լորտ Լէնսդաունի։ Այս պարգան նոր հաւատիք մը է Եւրոպայի խաղաղութեան, որուն համար միշտ կ'աշխատի Ֆրանսա։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ.—Տանցիկի անգլիական հիւպատոսը պաշտօնապէս իմացուց տեղական կառավարութեան թէ Մանչի անգլիական նաւատորմիղը, 11 զրահաւորեալ և 8 յածանաւերէ ու բազմաթիւ թորփիլնաւերէ բաղկացեալ, հրամատարութեամբ ծովակալ Ուիլսընի, Սեպտ. 1ին կէս օրէ առաջ Նիւֆարվաէրի գերմանական նաւահանգիստը պիտի մտնէ, ուր պիտի խարսխէ մինչեւ Սեպտ. 4։ Նաւատորմիղը անկէց Սվինէմիւնտէ պիտի երթայ։

∴ Գերման նաւատորմիղը, որ Պալթիկի մէջ իր մարզանքները պիտի կատարէր, անգլիական նաւատորմին պատճառաւ յետաձգեց զանոնք Սեպտ. 6ին։ Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որ անգլիական և գերմանական նաւային ռազմախորերը միեւնոյն ատեն տեղի չունին, և չիմթութիւններ չպատահին։ Գերման նաւատորմիղը թերեւս հիւսիսային ծովուն մէջ կատարէ իր մարզանքը այս պատճառաւ, փոխանակ Պալթիկի մէջ կատարելու։

∴ Վիլհէլմ կայսեր և Իտուարտ թագաւորին միջև ծանուցեալ տեսակցութիւնը կը հերքուի։ Անգլիոյ թագաւորը թէեւ Մարիենպատ կ'երթայ, բայց տեսակցութիւն տեղի պիտի չունենայ։ Թէ՛ Լոնտոնի և թէ Պերլինի մէջ զարմանք պատճառած է այս լուրը։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ.— Իշլի կայսերական վիլլային մէջ 20 հոգւոյց ճաշ մը տրուեցաւ ի պատիւ Իտուարտ թագաւորին, որ նստած էր Ֆրանց Եօզէֆ կայսեր և Մարի Վալէսի մեծդքսուհիին մէջտեղը։ Բաժակաճառ չխօսուեցաւ, բայց թագաւորը ամբողջ ճաշի միջոցին շարունակ կը խօսակցէր ոգեւորութեամբ կայսեր հետ։

200,000 ԱՆԳ. ՈՍԿԻ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՆՊԱՍԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ.— Անցեալ տարի Օգոստոսին 75 տարեկան հասակին մէջ մեռնող Լոնտոնցի Մր. Ճօն Ինչ իր բազմաշատ հարստութենէն 200,000 անգլ. ոսկի կտակած է հանրօգուտ և մարդասիրական գործածութեանց համար։ Իր այս կտակին գործադրութեան համար որոշած հոգաբարձուներէն իւրաքանչիւրին 1,000 անգլ. ոսկի կտակած է ի վարձ ծառայութեան։ Կտակած է որ իր հողերուն վրայ հաստատուի ծաղկեփնջութեան դպրոց մը, կամ ուրիշ մասնագիտական կամ ճարտարարուեստական հաստատութիւն մը, որուն մէջ դասեր աւանդուին գիտութեան և արուեստի սկզբունքներուն վրայ, յարմար չէնքեր կառուցանել և կահաւորել զանոնք, և հաստատել գործատեղիներ, գործիքներ, գիտական կահաւորումներ, մատենադարաններ, ընթերցարաններ, բանախօսութեան և մարզանքի սրահներ, լոգարան մը և գիմնազիոն մը։ Եւ ուրիշ հանրօգուտ հաստատութիւններ։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՈՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

18 Օգոստոս 1905

Ֆրանս. 3%	(3% Français	99	62
Ռէնտի	(Tax. Turcs	413	—
Օսմ. Միացեալ	(R. Ott. Unis.)	91	32
Երկաթուղի	(Lots Turcs	132	50
Գանգ Օթթ.	(Banque Ott.	595	—
Թրանսվալ	(Transvaal)	79	—

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԲՈՐԴՍՄՈՒԹ 17 Օգոստ. (Պաշտօնական).— Հաշտութեան ժողովին այսօրուան նստին մէջ քննուեցաւ 8րդ յօդուածը։ Ճարոնցի պատուիրակները պահանջեցին որ Խարպին-Բորթ Արթուր և Խարպին-Վլատիվոստոք երկաթուղիները Զինու թողուին, եւ չինական ընկերութիւն մը ստանձնէ անոնց վարչութիւնը, իսկ Խարպին Բորթ Արթուր երկաթուղին ճարոնական հակակշիռի ենթարկուի։ Մ. Վիթթէ յայտարարեց թէ Ռուսիա այսպիսի պայման չի կրնար ընդունիլ, վասն զի Ռուսիա այս կերպով հրաժարած պիտի ըլլայ բոլորովին իր իսկ ձեռքով առաջ բերուած մէկ ձեռնարկէն։ Ռուսիա չի կրնար ընդունիլ այս պայմանը նաեւ այն պատճառաւ որ Ճարոնցիներուն զինուորական գործողութիւններուն շրջանակին մէջ չի գտնուիր դեռ խնդրոյ առարկայ երկաթուղին ամբողջ մէկ մասը։ Բուսրոն վիճաբանութենէն մը ետք որոշուեցաւ որ երկաթուղին չինական ըլլայ, բայց Խարպին— Բորդ Արթուր երկաթուղիի գիծը մնայ Ճարոնցիներուն հակակշռին տակ, իսկ Խարպին—Վլատիվոստոք գիծը Ռուսաց հակակշռին տակ։ Այսպէս ընդունելով 8րդ յօդուածը, պատուիրակները անցան 9րդ յօդուածին քննութեան, որ կը վերաբերի Սախալինի։ Ճարոնցիք պահանջեցին որ այս կղզին Ճարոնի թողուի։ Ռուս պատուիրակները սկզբունքով չհակառակեցան այս պահանջման, բայց ըսին որ այն ատեն միայն կը հաւանին այս խնդրին քննութեան, երբ հաւասար առաւելութիւններ ցոյց տուին իրենց, Ճարոնցիներուն կողմէ։ Վիճաբանութիւնը կը շարունակուի։

—Այսօր պատուիրակները ձեռք առին 9րդ յօդուածը՝ պատերազմական տուգանքի հատուցման մասին։ Վիճաբանութիւններ երկար տեւեցին, բայց արդիւնքի մը չյանգեցան։ Այդ յօդուածին համար համաձայնութիւն մը առայժմ անկարելի ըլլալով, առկախ թողուեցաւ՝ 10րդ յօդուածը ձեռք առնելու համար։ Կը հաստատուի թէ Ռուսիա տեղի պիտի տայ Ճարոնի պահանջումներուն, Սիպերիական ջուրերու մէջ ձկնորսութեան մասին՝ Վլատիվոստոքի հիւսիսային կողմէն մինչեւ Պէհրինկայի նեղուցը։ Մ. Վիթթէ երէկ, սա յայտարարութիւնը ըրաւ թղթակցի մը.—«Ամէն ջանք կ'ընեմ հաշտութեան կնքումը ձեռք բերելու համար։ Մինչեւ հիմա վիճաբանութեան ենթարկուած ութը յօդուածներէն եօթին համար տեղի տուի։ Քաղաքական և ոչ մէկ անձ կրնար ինծի չափ առաջ երթալ և ասանկ պատասխանատուութիւն մը ըսանձնել»։ Երէկ հոս զրոյց ելաւ թէ զանազան տէրութիւններ կը ջանան հմտղել Ճարոնը որ եւ կենայ տուգանք պահանջէլէ, Ռուսիոյ կողմէ ուրիշ գոհացում մը առնելով։ Այդ պարագան, սակայն, այն ատեն կրնայ տեղի ունենալ, երբ Ռուսիա հաւանի Սաղալինը թողելու։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Ճարոն կը պնդէ չէզոք նաւանգիստներ գտնուող ռուս մարտանաւերը իրեն թողելու պայմանին վրայ։

ԼՈՆՏՈՆ.— Բորդսմութի կը հեռագրուի «Սէնդրլ Նիւզ»ի թէ արեւելեան չինական երկաթուղին Զինու վերադարձնելու համար վիճաբանութիւն եղաւ և սկզբունքով միայն ընդունուեցաւ այս երկաթուղին Զինու վերադարձնելու խնդիրը։ Բորդսմութի մէջ ամէն մարդ յոյսեր կը հայտնէ հաշտութեան բանակցութեանց ելքին վրայ։ Ոչ ոք կը յուսայ որ բանակցութիւնները յաջող ելք ունենան։ Զորս յօդուածներու մասին (պատերազմական տուգանք, ռուս հողերու Ճարոնի թողումը եւն.) բացարձակապէս անհամաձայնութիւն կը տիրէ պատուիրակներուն միջեւ։

ԲԱՐԻԶ.— Զրոյց կայ թէ Մ. Վիթթէ առաջիկայ շաբթու Բերեսպուրկ պիտի դառնայ, վասն զի այնպէս կը կարծէ թէ բանակցութիւնները ո՛և է ելք չպիտի ունենան։ Ռուսիա շարունակ կը մերժէ պատերազմական տուգանք վճարել և Սախալինը թողուլ Ճարոնի։ Իրաց այս վիճակին մէջ, կարելի չէ որ համաձայնութիւն գոյանայ, քանի որ Ճարոնցիք ճիշտ հակառակը կը պնդեն։ Ճարոնցի պատուիրակներն ալ այնպէս կը կարծեն որ բանակցութիւնք մօտերս պիտի դադրին, քանի որ կարելի չըլլար համաձայնութեան գալ՝ ռուս պատուիրակներու հետ, Ա. և Բ. յօդուածներու վրայ, որոնք կը վերաբերին Սախալինի և պատերազմական տուգանքի խնդրոյն։ Պատուիրակները Բ. օր պիտի սկսին վերադառնալ յօդուածներու բանակցութեան։

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸ.— Թէև բանակցութիւնները գոհացուցիչ կերպով կը շարունակուին։ բայց Ճարոնցի և ռուս պատուիրակները յուսահատած են։

ԲԵԹԵՐՍԳՈՒՐԿ.— Կայս. հրամանագիր մը կ'արտօնէ Ելմտական նախարարութիւնը որ 200 միլիոն ռուպլի ներքին նոր փոխառութիւն մը հրատարակ հանէ 5% տոկոսով։ Զարը այսօր ունկնդրութեան ընդունեց Ներքին գործոց և Պատերազմական նախարարները. ունկնդրութենէն ետք Զարը հրամայեց որ ընդհանուր դօրահանութիւն կատարուի։ Այս հրամանը պիտի կատարուի երբ մինչեւ Սեպտ. 1 հաշտութիւն կարելի չըլլայ կնքել վերջնապէս։ Սեւ ծովու ռուս նաւաբեկիներ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻԼԸ

Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀՕՐ ՀԵՌԱԳԻՐԸ Ս. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Ս. Պատրիարք Հայրը, երէկ հետեւեալ խնդակցական հեռագիրը ուղղեց Ընդհ. Հայոց Ս. Հայրապետին, Ռուսահայ եկեղեց. և դպրոցական կալուածներուն եւ վերադարձուելուն առթիւ.

Ս. ՀԱՅՐԱՊԵՏՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի ԹԻՖԼԻՍ

Ռուսիոյ Վեհ. Զարին Ուքազի հրատարակման լուրը, որով եկեղեցական կալուածները կը վերադարձուին և դպրոցներու բացումը կ'արտօնուի, անհուն ուրախութիւն պատճառեց մեզ. կը շնորհաւորեմ Ձեր Ս. Օծութիւնը և երկար կեանք մաղթելով, օրհնութիւններդ կը հայցեմ։

Պատրիարք Կ. Պոլսոյ

ՄԱՂԱԿԻԱ ՕՐԲԵԼԻՍԿԱՊՈՍ

∴ Ռուսահայոց կալուածներուն վերադարձուելուն ուրախ լուրը կ'աւետեն նաեւ հեռագրական գործակալութիւններ։ Աւետարիկ հեռագիրները.—

Բեթերսպուրկ, 17 Օգոստ.— Կայս. Ուքազ մը Հայ հասարակութեան կը վերադարձնէ դրամագլուխները, և կ'արտօնէ եկեղեցիներու և վանքերու յարակից Հայ դպրոցներու բացումը, 1874ի օրէնքին համաձայն, որ խափանուած էր 1903ի Ուքազով, զոր կը ջնջէ նոր հրատարակուած Ուքազը։

(Նոսիոնայ)

Բեթերսպուրկ.— Կայս. Ուքազ մը կը հրամայէ որ Ռուսիոյ Հայ եկեղեցիներու անշարժ կալուածները և դրամագլուխներն ու գոյքերը ասկէ վերջ նոյն իսկ Հայ եկեղեցիներուն կողմէ մատակարարուին։

(Քոնթանթինոպլ)

Բեթերսպուրկ.— Կայս. Ուքազ մը կը հրամայէ որ Հայոց եկեղեցիներուն անշարժ և շարժուն կալուածները ասկէ վերջ յանձնուին այդ եկեղեցիներուն կողմէ։

(Լէվանթ Հերալտ)

Բեթերսպուրկ.— Կայս. Ուքազ մը հր. տարակուած է Պեսական Օրաբերդին մէջ, որով կը ջնջուի 1903 Ճանիսի օրէնքը և Հայ Եկեղեցիին հետ կը տրուին իր բոլոր գրաւեալ դպրոցները, մատակարարուելու համար 1874ի օրէնքին համեմատ։

(Աժանս Ռիւս)

ՊԱՐԳԻՑ դեսպանատան գործակատար Մուսթաֆա խան շնորհակալութեան քառթ մը ղրկած է Ս. Պատրիարք Հօր, որ իր կողմէ պատուիրակութիւն մը ղրկելով շնորհաւորած էր Վեհ. Շահին ծննդեան տարեդարձը։

—Նոյնպէս շնորհակալութեան քառթ մը ղրկած է Աւստրիոյ-Հունգարիոյ դեսպան Պ. տը Բալիէ։

ՍԿԻԻՏԱՐԻ երեք թաղերուն եկեղեց. և կրթ. միացման Ճանձնաժողովը երէկ նիստ գումարեց Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Խորհրդարանին մէջ ատենապետութեամբ Բարթող էֆ. Թելեանի։ Բացակայ էին միայն Բէյսէլ Մարգարեան և Ա. Ալիքսանեան էֆ.ներ։ Ճանձնաժողովոյ այս նստին ներկայ կը գտնուէր նաեւ Թաղ. Ժողովոյ անդամ Միհրան էֆ. Մելքեան, որ անձնական դրծով Սկիւտար գըտնուելուն, ինքնաբերաբար եկած էր խորհրդակցութեանց ներկայ ըլլալու։ Ճանձնաժողովը այս նստին մէջ պիտի ստուգէր պատասխանած անկեղծութիւնը, բայց Ս. Կարապետ թաղի ներկայացուցիչները, որոնք եկեղեց. մատակարարութեանց միացման հակառակ քուէ տուած էին նախորդ նստին մէջ, չուզեցին ստորագրել առանց իրենց պատճառաբանութիւնները յայտնելու։ Մինչեւ էֆ. Սէքեան դիտել տուաւ որ Վարչութեան ներկայացուցիչը տեղեկագիրը եթէ պատճառաբանել կերպով ստորագրուած ըլլայ, չի յուսար որ զիւրութեամբ վաւերացուի, ուստի յորդորեց որ Ջանան միաձայնութեամբ ընդունուած և ստորագրուած վճռակի մէջ ներկայացնել տեղեկագիրը։ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներէն Թումիկ էֆ. Սուրէնեան օրինաւոր վաստերով և ապացոյցներով դարձեալ կրկնեց այն պատճառներն որոնց համար իրենք օգտակար չեն նկատեր Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մատակարարութեան միացումը միւս եկեղեցիներու մատակարարութեանց հետ։ Սէքեան էֆ., իբրեւ նախագահ ենիմաստասէրի, համամիտ եղաւ Սուրէնեան էֆ.ի և յայտարարեց որ Ս. Կարապետի թաղը պէտք է իրական օգուտ մը տեսնէ այս եկեղեց. միացումէն։ Այս նկատումով, կարծիք յայտնեց որ աւելի օգտակար պիտի ըլլայ երեք թաղերու եկեղեցիներուն հին պարագէն ալ առնելիքն ալ մէջտեղ դնել և ըստ այնմ կատարել կրթ. և եկեղեց. միացումը, և ո՛չ թէ իրաքանչիւր եկեղեցի ուրոյն կերպով և դանազան կարգադրութիւններով հատուցանէ իր պարտքը։ Երեք եկեղեցիներու ընդհանուր պարտքը հաւ. 1500 ոսկի կը յանգի, հին առնելիքները մէկդի ձգելով, և այսպիսի գումարի մը համար չարժեր որ Ճանձնաժողովոյ անդամները դիտողութիւններ և դժուարութիւններ յարուցանեն։ Պարտուց Բարձման Ճանձնաժողով մը կրնայ այս գործը կարգադրել։ Ուստի պէտք է համերաշխութիւն գոյացնել, ի հարկին զոհողութիւն ալ ընելով։ Սէքեան էֆ.ի այս խօսքերէն վերջ, նախորդ նստին մէջ երեք եկեղեցիներու մատակարարութեանց միացման բանաձեւը բարեփոխուեցաւ և կարդացուելէ ետք միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ, բայց ի Գրեան էֆ.է։ Անաւարիկ բարեփոխեալ բանաձեւը.— «— Սկիւտարի երեք եկեղեցիներուն մատակարարութեանց համար իրաքանչիւր թաղէ հինգական անդամով Թաղ. Խորհուրդ մը ընտրել և ընտրութեան հոգը այս անգամուան համար յանձնել Խառն Ժողովին։ Ցետոյ այդ Թաղ. Խորհրդոյ մէջէն Կրթական Խորհուրդ մը կազմել երեքվարժապանները մատակարարելու համար և Պարտուց Բարձման Ճանձնաժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ երեք եկեղեցիներուն հին պարագէն ալ առնելիքն ալ մէջտեղ դնել և ըստ այնմ կատարել կրթ. և եկեղեց. միացումը, և ո՛չ թէ իրաքանչիւր եկեղեցի ուրոյն կերպով և դանազան կարգադրութիւններով հատուցանէ իր պարտքը։ Երեք եկեղեցիներու ընդհանուր պարտքը հաւ. 1500 ոսկի կը յանգի, հին առնելիքները մէկդի ձգելով, և այսպիսի գումարի մը համար չարժեր որ Ճանձնաժողովոյ անդամները դիտողութիւններ և դժուարութիւններ յարուցանեն։ Պարտուց Բարձման Ճանձնաժողով մը կրնայ այս գործը կարգադրել։ Ուստի պէտք է համերաշխութիւն գոյացնել, ի հարկին զոհողութիւն ալ ընելով։ Սէքեան էֆ.ի այս խօսքերէն վերջ, նախորդ նստին մէջ երեք եկեղեցիներու մատակարարութեանց միացման բանաձեւը բարեփոխուեցաւ և կարդացուելէ ետք միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ, բայց ի Գրեան էֆ.է։ Անաւարիկ բարեփոխեալ բանաձեւը. « —

կուրծքին պէս։ Իրենց ճիւղերը, հսկայ բաղուկներ, մէկ մէկու երկարած, իրարու կը դպչին, զիրար կը գրկեն, կարծես արբչիւ երիտասարդներ են, որոնք ուս ուսի պար բռնելու ելած են։

Անուշ, արձնցնող հով մը կը փչէ կուրծքերնիս զովութիւն ներարկելով։

Կառքը կը շարունակէ իր ճամբան, անզգալի բարձրութիւններէ վեր, զոր կը հակնանք ձիերուն գլխուն տատանումներէն և հեւքէն, և կառապաններուն հետեւան ընկերանալէն։

Տեսարանը միօրինակ է, իրա՛ւ, ամէն կողմ ծառ, ամէն կողմ ճիւղ, մի՛չտ կանանչ, միշտ դալար, և սակայն չէ՛ այն միօրինակութենէն որ մարդուն սիրտը կը սեղմէ, միտքը կը պրկէ, այլ ազատ, բացարձակ և հեշտ։ Ասոր պատճառը տեսողութեան քով փնտռելու է։ Երբ մեր նայուածքը սահմանաւորուի, երբ իրերը սեղմ, անծուփ և անընդմէջ ճառագայթներով կը խեղդեն, կը թիսեն մեր աչքին հորիզոնը, այն ատեն է որ շունչերնիս կը բռնուի, կուրծքերնիս կը ծանրանայ և կը ձանձրանանք։ Բայց Ալէմ Տաղիի այս անտառը ո՛րչափ խիտ, ա՛յնքան լուսաւէտ է, որչափ անուշ՝ այնքան կոնակաւոր, որչափ կանանչ՝ նոյնչափ այլերանգ, նրբակերտ և ճոխագան կանանչ մը։ Առլեփ մը զոր կը մագլցինք, վայրէջք մը զոր կ'ողողուենք, հոս ծառի մը բունին վրայէն կախուած ախտաւոր գունդը, որ ծոցորի մը կամ ջրգող ախտաժէտի մը ազդեցութիւնը կ'ընէ, անդին միեւնոյն արմատէն երկ-ժանիի պէս բաժնուող երկու մեծդի ծառերը, չորաբեկ ոտերը, առոյգ հիւթեղ կանանչով մարդաչափ եղուբներները, ցօղունները և անոնց պտուկները ծածկող թաւշանիւս մամուռները, բնական սարիիններու աչքերէն կախուած մագլցիկները, ասոնք ամէնքը յարափոփոխ, յաջորդական, հիւսուածային պատկերներ են, որոնք միշտ կ'ոգեւորեն, կը տպաւորեն մեզի։

Գիւղէն ի վեր երեք քառորդ ժամ կտրած ենք արդէն։

Ճանկարծ կառապանները դարձեալ վար կը նետուին։ Ծառերու կիրճէ մը կ'անցնինք։ Աջերնիս յեղակարծ՝ ուղղաձիգ բարձրացում մը կը գործէ հողը, իսկ ձախերնիս, անիւէն երկու թիզ անդին խարդախ էջք մը, ապառնական խոռոչաւորում մը ուր մարդ ակամայ անկումին վախը կ'զգայ։ Քառասի մը արհաւիրքը կը ծածկուի հոդ։ Երբ կը տեսնես որ դարաւոր ծառերը իրենց արմատներուն ժանիքը ցոյց տալով վար ինկած ծռած՝ և իրենց կատարը քեզի հաւասարեցուցած են, երբ կ'զգաս որ խաւար մը շղթայուած է այդ քարայրային գոգին մէջ, կառքէն դուրս նետուիլդ կուգայ, և կամ հակառակ կողմը կը ծանրանաս, կշիռը դիմադարելու համար։ Ակամէ կը դնեմ. երկիւղի մէջ արթնցած հետաքրքրութիւն մը որ բնական է։ Մութ գլգլոց մը կը լսուի, տերեւներու չոր շշնչիւնի մը խառնուած։ Ջուրի երիզ մըն է որ խորերէն, հազիւ իր անցքը կը մատնէ, ընկեր առած հովազարկ գօսացած ճիւղերու նուագը։

Բայց քանի մը վայրկեան է միայն այս, արդէն բացատան մը մտած ենք։ Էլմալը հասած ենք։

Էլմալը ինքնին մէկ ուխտաւեղին է Ալէմ-Տաղիին, ինչպէս Թաշ-Տէլէն և Մալ-Բուլուսի և իր օրն իսկ ունի, Երկուշաբթի օրերը։

Անտառին մէկ բացատն է այս, լուսաւէտ վայր մը, շուրջանակի, որուն կեդրոնը արեւը խանձած է գետնի բուսականութիւնը։ Ամէն կողմէն ծառերը կը բարձրանան, լայնափեռեկ հովանոցներու պէս, որոնք զով շուք մը կը թափեն։

Այս շրջանակին ճակատը, կանանչուտ ծերպ մը կը նշմարուի, Էլմալի աղբիւրն է։

Կ'առաջանանք։ Քիչ մը վարի երկիւղոտ ձորին ծայրն է հոս, մեղմացած, բարձրացած և անվախելի։ Մէկ կողմը աւազագոյն փխրուն գետինը կը բարձրանայ, որուն մէկ մասէն ջուր մը կը մղուի ճամբան ողողելով. իսկ միւս կողմը, ձորին կողմը, սովորական ճամբայաձեւ փոս մը, ուր քարերու, ճիւղերու, ոստերու և փայտի կտորուածքներու դէղ մը ցրուած է և իրենց տակէն կը մաղուի քիչ մը անդիէն հոսող ջուրին ժապաւէնը։

Երբ կը ճակատիս Էլմալի աղբիւրին, կը կենաս պահ մը, սպառնալից, անողոք և առասպելական թշնամի մը դէմ կենալու պարտանքը կ'ունենաս, այնքան տպաւորիչ և հարուածող է պատկերը։

Դեռնէն մէկ մէթրի չափ բարձր, սիրտը ծակուած, փչրուած հսկայ ապառաժ մը, յօշոտուած արգանդ մը կարծես, ուրկէ տղեկը քաշեր դուրս են հաներ։ Ժամանակին ընթացքին մէջ, խոնաւութենէն և արեւին փախչուած ճաճանչներէն, այդ դղրդացած ժայռը. մամուռ է կապեր, կապ-կանանչ կենդանի, յորդ և կուչտ դալար մը, որուն նուրբը, զարդաձեւ տերեւիներէն կաթիլ կաթիլ կը թրջուի կենսատու, առողջարար և զուլալ ջուրը, արծաթի կայլակներու պէս յստակ։ Մարմարէ տաշիկ մը զետեղեր են տակը, կապար խողովակով մը խուչակուած, որմէ մատի հաստութեամբ միշտ կը վազէ ջուրը, ամառ ձմեռ, ամ՛ն օր, ամ՛ն ատեն, առ յաւէտ։

Կը զարմանաս թէ ո՞ւրկէ կը գոյանայ ջուրը, կը կաւակոխս այդ կաթիլներուն ուժին վրայ, մատովդ կը խառնես ասդին անդին, կը խուզարկես, բայց ոչի՛նչ. ամ՛ենէն առաջ մէ՛կ մամուռի մը ծայրէ կը վազէ և ան ալ ասեղի հետ հպիւ կրնաս բաղդատութեան մը դնել։ Կաթիլներու առաջին առէջ կը գտնուինք մենք հոս։ Այս կայլակներն են որ ամբողջ ուխտաւորները կշտացնելէ և մինչեւ քաղաք, ախտաւորներու ջուր հասցնելէ դատ, գիլ գիլ կը հոսին իրենց ուրէն վար տարածուող լեռներուն կուրծքէն և աշնան կը քշեն կը տանին չորցած տերեւներու ազազուն կմախքները։

Վեր կը նայիս։ Գլխուդ վրայ հողի ու ժայռի խառնուրդ մը, դուրս ցցուած, ուռեցած, իրենց ցաւուկին վրայ ունգեղջիւրի պէս վեր բռնելով լայնանիստ, հնօրեայ ծառեր, որոնք կարծես վայրկենէ վայրկեան պիտի տապալին, պիտի գլտորին, և ժայռերու ու մոխիրի աւերքի մը տակ պիտի թաղեն քեզի։ Այս արհաւրոտ պատկերը աւելի կը կրակէ, քայլ մը աղին ինկած հսկայ չագանակենիի մը չանթահար, գլխատուած մէկ բունը, կեղեւաւորկ և չոր, որ իր արմատին ճանկերուն մէջ գրկած մէկտեղ իջեցուցած է ժայռի խոշոր կտոր մը, ծերունի առուիծի մը պէս որ իր մահուան նոպային մէջ, կը յարձակի զինքը արիւնող որսորդին վրայ և թաթերուն սեղմ պըրկումին տակ կը ճզմէ, կը ճմլէ և իր մարմնին կը խառնէ զայն։

Քայլ մը անդին ուրիշ աղբիւր մը կայ, դեռնին հաւասար և բնական վիճակի մէջ ձգուած, առանց աւազանի, միայն փայտէ լայն ու երկար գուռ մը դրած են իր շրթունքին. իսկ երեք քայլ աւելի բարձրը ուրիշ մը, ճիշդ առաջինին պէս, բացի սակայն մամուռներէն։ Հոս ջուրը ժայռին կը բացուումին, հողին բիւրեղացումին մէջէն կը մղուի, կը հոսի վար, նոյն անտարբերութիւնով և անձանձրութիւնով, ինչպէս իր եղբայրները։

Բացատանէն մէկ եզերքը, անկէց վեր բարձրացող լերան քշանցքին վրայ կը նստինք քիչ մը։

Էլմալը հանգստեան իջեւանն է Խաչ Ցունացի բարձունքին և զբօսատեղի մը։ Մէկ անկիւնը յարդի չիւղերէ և չորցած տերեւներէ տաղաւար մը իրարուած է, ծառ մը կռնակ առած ետին։ Բարակ ծուխ մը կը խնկոտի դրան առջեւէն։ Սուրճի կրակն է փայտերէ վառուած։ Սրճարարը Հայ մըն է, Հաճի մը չա՛տ բնականօրէն, որ օր տեսած մարդ, ամառները հոդ կուգայ կը ծառայէ և ձմեռն ալ Սկիւտար սրճարաններու մէջ։ Հակառակ պեխերուն բամբակին, ջլապիդ և պիրկ դնդերներով մարդ մըն է, անմարդի, ամուրի, որուն մէջ գտած է իր սրտի հանգստութիւնը և կեանքի անդորրութիւնը։

—Չե՞ս վախնար Հաճի, գիշերը միանակդ հոս պառկելէն, կը հարցնենք, վրդովուած՝ խաւարային մթութեան, այս լեռնային ամայութեան և անտառային արհաւիրքին մէջ գիշերելու պատկերէն։

—Ի՞նչ կայ վախնալու, կը պատասխանէ անտարբեր, ձանձրացած շեշտով մը և սիկառը կը պլորէ։

* * *

Խաչ Ցունաց մենակ չելլուիր։ Անպատճառ տեղացի առաջնորդի մը պէտք կայ, առանց որուն ազուէսի գիտակցութեանը՝ յատիենապէս մոլորած կ'ըլլայ մարդ, այդ բարձունքը ելնելու իր յանդգնութեանը մէջ։

Էլմալը հասնելէ ետք, հրկար չէ վերելքը այդ դագաթին։ Քառասուն վայրկեանի արշաւ մըն է միայն։

—Ելլե՛նք... կը գոչէ ռահվիրան։

Եւ ահա, ամէնքիս ալ կը նետուինք վեր, բալթծկոս հանած և դիւղական աշխուժութիւնով մը ծառերէն մէյ մէկ ճիւղ ոլորած, կոտրտած, որպէս զի մեր վերելքին յենարան ծառայէ։

Առաջին ճամբան մթին է, խառն և անորոշ։ Ծառերը իրար գրկած, իրարու ագուցուած են, խաւար մը թափելով իրենց ճակատէն, և հողը, թրփիկներու, մորենիներու, վայրի առնկերու և փշենիներու մուշտակ մը առած է կռնակը։

Չես կրնար քալել, ոտքդ կը սահի, տատակները կը բռնեն սրունքներդ, ձեռքերդ կ'ասղնտեն, կարծես արգիլով, ըմբոստանալով որ իրենց հանգըստութիւնը կը վրդովենք, իրենց կուսութիւնը կը ոտնակոխենք և մարդկային վնասող տարրը պիտի բերենք դէնք իրենց դլխուն վերեւ։

Բայց, ոստնելով, շեղելով, ցատքելով, ճմլելով, կամ չոչելով կ'անցնինք առաջ, կ'ելլենք վեր։

Քիչ մը անդին արահետը կ'որոշուի, կը հետեւինք իրեն, մէկ մարդու անցնելիք ճամբայ միայն, որուն երկու կողմերը կը բերդանան ձարասխներն ու ցախերը, վայրի սարդենիները և մորենիները, միշտ ասոնք, կանոնաւոր գիծերով և որոշ, հարթ հաւասար կտարներով։

Ոտքիդ տակ, քովդ ի վեր, շուրջդ կը հանդիպես տերեւի խուրձերու, ճիւղերու և չատ ալ հաղուադէպ կերպով ծաղիկներու, որոնց չես հանդիպած, զորս չես տեսած և որոնց սերմերը ով գիտէ ո՞ր հովերը բերեր նետեր են հոն և ո՞ր անդրեւին կաթիլն ու արեւին շոյը պտկեցուցեր, կեանք տուեր են անոր։

Տաքը կը կոխէ։ Արեւը ճակատուն կը զարնէ, այտերնիս կը թրջի, սակայն միշտ կը շարունակենք։ Կատարը հասնելու հետաքրքրութիւնը, եռանդը կը հրահրէ մեզի, մեր յոդնութիւնը կը ցրուի մշուշի շղարշի մը պէս, որ բարկ արեւին է հանդիպեր։

Բաւական մը կորած ենք ճամբան որ տեղ տեղ կը ճիւղաւորուի, կ'ելնիւրաւորուի։ Կէսը առած ենք, Խաչ Ցունացի մէջքին վրայ ենք հիմա, սակայն գլուխը մագլցելու համար չուրջանակի ընթացք մը պէտք է ընել։

Ետեւնիս կը նայինք։ Անծայրածիր ծով մը պարզապէս, որ կանանչի խիստ գոյնով մը ներկուած է կարծես։ Հեռաւորութիւնը մեղմացուցած, հեշտացուցած է ծառերու կատարներուն անհարթութիւնները, որոնք հիմա ծփուն, վէմվէմուն, իրարու վրայ գլտորող ալիքներու կը նմանին։ Հեռուն գիւղը կը նշմարուի, ալիւսագոյն դաշտի մը գիրկը ծերունիի ժռռաս բերանի մը պէս, ուր, մինակուկ քնակարանները կուչտի ծառերով, կզակին վրայ հոս հոն մնացած կիսավուլ, կիսասեւ ակառներու պտրանքը կը ձգեն։ Աչխարհ ամբողջ կանանչ է հոդ, որուն վրայ կուգայ կը կցուի, առասպելական շրմունքի մը պէս, երկնքին կապոյտը, նոյնքան անուշ և անսահմանելի։

Կիսաբոլոր մըն ալ կ'անցնինք, ոստում մըն ալ կ'ընենք, և ահա ծայր կուտայ կատարը։ Ծառերը կը դադրին, կը կտրուին և պարզ դալար մը, գաճաճ, արտամարելի առնկեր կը ծածկեն, կը սաւանեն գետինը։ Հոս հոն ժայռի բեկորներ, քարի հատուածներ, որոնք կը մատնեն թէ անտառին, բայսերուն վախճանը հասած և բուն իսկ լեռը ինքզինքը ցոյց տալ պատ է։

Ցանկարծ լայնարձակ աղաւոր դաշտ մը կը տարածուի մեր առջեւ, գաղիղ և անաեղ, որուն վարի ծայրը երկար ժայռ մը պառկած է, ծնրադիր առիւծի ձեւով որ պահակ կը սպասէ կարծես։

Աւելի ոչ պահակ ելնենք, մեղմ զառիվերի մը, ուրկէ անդին ա՛լ տեղ չկայ, բարձրադոյն կէտն է հոն։

Լայն աչք մը կը պտտցնենք, մէյ մը չորս կողմերիս կը դառնանք ըմբռնելու համայնապատկերը և մէկ քարէն միւսը կը ցատկենք։

Խաչ Ցունաց ուխտատեղի մըն է, իրական ուխտատեղի մը, ուր հաւատաւորներ կը բարձրանան բաղձանքով մը, սրտի տենչանքով մը, զաւակի մը ծընունդը կամ սիրականի մը դարձը աղերսող որ ղլացուած էր իրենց միջեւ այդ օրը։

Երբ Էլմալէն ճամբայ կ'ելլէինք, մեր ետեւէն կը գոչէին.

—Մէյ մէկ քար առնելու չմոռնաք, ուխտերնիդ ընդունական...

Սովորութիւն է որ ուխտաւորները վարէն քար մը առնեն և տանին կատարը ձգելու, հոն, այդ բարձր, երկինքին աւելի մօտ հաւատքի վայրին վրայ։

Եւ այս որ դիտէիք, տասի մօտեցանք հոն ուր այդ ուխտաքարերուն բուրգը կը բարձրանայ, օր օրի կը հարբտանայ։ Վրան կը ցատքեմ, ծայրը կ'ելլեմ և կը դիտեմ զայն, մարդկային մանկամտութեան և նախապաշարումին այդ շիրիմը, որ իր ծանրութեան տակ ո՛վ գիտէ քանի մայրերու արցունքներ, քանի քոյրերու տենչեր և քանի սիրականներու աղերսներ ճնշած, խեղդած է, միսթիք, տարտամ և գերզգայական միսթիսութիւն մը քամելով անոնց պապակող սիրտերէն ներս։ Վայրկեան մը կը տարիմ, թէ ինչո՞ւ զրկուած էինք մենք այդ ունայնամիտ հեշտանքէն, պատալիր դոհութենէն, և իրականութիւնը այնչափ գէշ շղթայեր էր մեր վրայ։ Ի՞նչ անուշ էր վարէն ուխտ ընել, աղօթքի մրմունջներով բարձրանալ, մոմ մը վառել այդ լեռնային, անտանի, անորմ մատուռին լերկ քարին առջեւ, և քարը հոն նետել, թեթեւնալ, հոգեւին և սրտովին սփոփուիլ, բաղձանքիդ կէսը, քու պարգդ կատարած ըլլալու վայելքը ճաշակելով։ Սակայն այդ թելերը խըզուած էին մեր սիրտերէն ու հակառակը գործելու համար, կը խանչուեմ, կ'աքացնեմ քարերը, մէկ կողմէն միւսը կը նետեմ և տարօրինակ քմահաճոյքով մը, քանի մը հատը կ'առնեմ՝ վար, ստորոտը վերադարձնելու համար մէկտեղ։ Բայց ընկերներս, աւելի հաւատաւորներ, կիներ, կ'արդիւեն տեսակ մը կասկածոտ վերապահումով որ իմ մէջս ալ նախապաշարումի նեա մը կը սահեցնէ։

Խաչ-Ցունացի անունին մասին տարբերութիւններ կան։ Ոմանք Քաջ Ցունաց կը կարծեն զայն, մինչեւ բիւզանդական ժամանակները երթալով. երբ իրը թէ Ցոյներ հոն կը բնակին եղեր։ Սխա՛լ։ Տրամաբանութիւնը կը հակասէ ատոր։ Մենք աւելի Խաչ Ցունացը ճիշտ կը գտնենք որովհետեւ, յղկուած քարերը, անկիւնաւոր մարմարները, քառակուսի փոսերը, և ուրիշ պարագաներ կը պարզեն թէ ժամանակին հոս բնակչութիւն մը գոյութիւն ունեցած է, աւելի մեծ Վանք մը կամ Կղերանոց մը, որմէ նաև՝ իր Խաչ անունը, իբր քրիստոնեայ հաստատութիւն և կամ պարզապէս Ցոյն վանքին անունին թարգմանութիւնը։

Մարդ այս անմատչելի հեռաւոր և դժուարամերձ Խաչին կատարին վրայ չէնքի մը գոյութիւնը տեսնելով, կը մտածէ թէ հին մարդկութիւնը ո՛րչափ աչխարհաչէն է եղեր, քան այժմեան մարդիկը՝ որոնք աւելի քաղաքները խնամելու ետեւէ, կեանքի պայքարը սեղմելու ձգտած են։

Վայրի, սանձարձակ հով մը կը խարազանէ մեզի, կը թոցնէ մեր հագուստները և կը մտեցնէ մեր մարմինը։

Համայնապատկերը գրաւիչ է։ Երկինքը խոնարհած է կարծես, իր ջինջ, բիւ ճակատը անխորշում վար ծռած է։ Դէմերնիս, հիւսիսակողմը ուրիշ կատարներ կան, յեսոյ բլուրներ, դարձեալ բլուրներ, կռնակ կռնակի տուած, իրենց ձորերուն կողին վրայ մէկ երկու ճերմակ անօսր գիւղերով, և այսպէս կ'երթարին մինչեւ Սեւ Ծով, որ այսօր չտեսնուիր իր վրայ թեւածող մառախուղին պատճառով։

Քիչ մը շեղ, բարձրանդներ դարձեալ, կենդանի վառ կանանչով մը, ածուներու պէս մշակուած կարծես, և սակայն մարդկային ձեռք դեռ չէ դըպած հոն։ Այդ առուիներու ովկիանին անդի ծայրը՝ անկիւն մը՝ ակնայեռ քաղաք մը պէս ազատուած է վերին Վոսփորի մէկ խորը, որուն անշարժ, ծոցայած ջուրերը սարերուն տակ լոյծ արծաթի կամ անդրիկի հորի մը տպաւորութիւնը կ'ընեն։

Հարաւ արեւելքը աւելի սիրուն է։ Կանանչ շրջանակի մը անդին, ադիւսագոյն, անսահման անապատը կը տարածուի, որուն վրայ կտաքի ճամբաները, գետերու հոսանքին նման կը գալարուին, կը կորանան և կը զիկզակին, մինչ հեռուն՝ Մարմարայի լուրթին վրայ՝ Կղզիները կ'երեւան, քունէն նոր արթնցողներու պէս, որոնք իրենց մառախլային վերարկուն չուկած, լոգանքի են նստած։

Իսկ հեւը, իր ոտքին տակ, իր քլանձքին շուրջը կը տարածուի, կը ցրուի անտառը, անծայրածիր կանանչը, ուր ծառերը իրարու վրայ ինկած, իրար կռթնած են, և իրենց կատարը, ոչխարի անհամար հօտի մը կը նմանի, որ սրտատրոփ փոր փորի, գլուխ ցլիի տուած է պայթող յանկարծական ուրականին սարսափէն։ Այնքան խիտ է որ կարծես նաւթուած է, պարզ, ոլորտաւոր գետին մըն է, ուր վազել, նետուիլ, գլտորիլ կ'ուզես։ Ալէմ Տաղիի գիւղը կ'երեւայ աւելի պզտիկ, և աւելի անդին, շատ հեռուն, գորշ ամորոշ ցամաքի մը կուրծքէն կը բարձրանան Խաչ Ցունացի հարեւան լեռները, Այտոսը, Գիւլի Տաղին և ուրիշներ, որոնք յաւիտենապէս հոն, անթարթ պչնումով մը զիրար կը դիտեն արեւին լոյսին մէջ, գիշերուան խաւարին մէջ։

Տղայական խրոխտութիւն մը կուգայ հոդ մարդուն վրայ։ Ամէնէն հաստատին մէջ իսկ կ'արթննայ տեսակ մը արշաւասոյր խոյանք, բքուռոյդ խայտանք մը, երբ կը դիտէ շուրջը, այդ հսկայ բարձրութեան կատարը, որուն ոտքին տակ կը պզտիկնան տունները, հսկայ դարաւոր բունները և մարդիկը աննշմարելի կը դառնան։

Կը շարժիս, կը վազես, կը խոյանաս, կը պռռաս, մանկական սանձարձակութեան մը կ'ենթարկուիս, մէկ խօսքով կը վառին բոլոր բնազդները մարդկային բնութեան։

Շատ չենք կենար վերը։ Հովի ու արեւի լոգանքի մը տակ առնուած հանգիստէն ետք, կ'սկսինք էջքը։

Ճամբան հիմա աւելի արձակ, արդելազուրկ է, դար վար, ուրկէ անդադար կ'ոստոստենք, կը ցատկենք, կը սահինք, կարծես վերերքին ճամբան չէ աս, ա՛յնքան կը փոխուի վիճակ։

Եւ երբ այդ բարձունքը, շղթայաբեկ հովին երգած կատարէն կը բաժնուինք, կը հեռանանք, վար կը զըլտորինք, բնականէն, խանդավառութիւն մը կուգայ մարդուս վրայ, կուրծքերը կ'ուռին և խել խալ երգերը կը թռին շրթունքներէ։ Եւ քանի զգաս բնութեան հարձակ, արձակութիւն և անհոգ ճառագայթներ որ մորթէդ ներս կը սողսկին, այնչափ կը պըրկուին ձայնական լարէդ, շնչափողները կը լայնանա և երգը, կարատ, վայրագ եղանակները պէտքի մը կը վերածուին, ճնշուած կուրծքերու զովութիւնը, խայտանքը և հեշտանքը կը դառնան...։

Յակոբ Տէր-Յակոբեան

ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶԸ ՉԻ ԲԱՐՁՐԱՆԱՐ

Կարեւոր բացառութենէ մը դուրս, մեր ուսուցիչներուն իմացական ու բարոյական աննախանձելի վիճակը, մեր կրթական գործին կուչտին վրայ, եղած է մէկը այն բարոյական վէրքերէն, որոնք չարունակաբար կը կոտտան, առանց վայելելու այն սպեղանին, որ իր բարերար ազդեցութիւնով պիտի փրկեր բովանդակ մարմինը փտախտի մը հաւանականութենէն։ Դրէթէ միշտ, ամէն անգամ որ առիթը ձեռնտու կ'ըլլայ, մեր օրաթերթերն ու պարբերականները սիւնակներ կը լեցնեն, խորհրդածութիւններ կ'ընեն, կը թելադրեն, կը նշդրակեն, դարմաններ կ'առաջարկեն, այդ վիճակը բարելաւելու ազնիւ ու անկեղծ իտեալով։ Սակայն տխուր իրականութիւնը միշտ կը յամառի մնալու իր նեխութեան չարաւներուն մէջ, քաղաքացիութեան մնայուն իրաւունք մը չանծի պէս, առանց կարեւոր փոփոխութեան մը նշանները ցուցնելու։ Հետեւանքը սա կ'ըլլայ որ ուսուցչական ասպարէզն ալ չի բարձրանար իր խոնարհ մակարդակէն, պատկառանքի հմայքը չի՛ ներշնչեր զինքը շրջապատող հասարակութեան, իր կարգին կենսատու աւիւնի մը թարմ հոսանքները ներարկելու համար երակներուն մէջ դըպրոցներուն, որոնցմէ ժողովուրդը կը սպասէ, իրաւամբ, իր զաւակներուն հոգեկան, իմացական ու բարոյական կեանքին ծլարձակումը։

Ինչպէս ամէն երեւոյթ, ասիկա ալ ունի իր արդարացի պատճառները, որոնց չարունակութեանը զուգահեռականօրէն, ուսուցչական ասպարէզն ալ միշտ պիտի խորդայ իր բարբոսոտ կեղեւանքներուն տակ, և որոնց համառօտ մէկ թուարկութիւնը պիտի ընենք հոս, տեր դատողութեան սահմանին մէջ։

Առաջին։ Մինչտ հետամուտ ենք ազան ուսուցչներու։ Երբ մեր տուներուն համար նիւթական առարկայ մը գնելու հարկը ներկայանայ, ադին ադին կ'կիանք, փնտուտքներ ու հարցափորձեր կ'ընենք, լաւը, գեղեցիկը, սիրունն ու տոկունը գտնելու ջանադրութիւնով։ Սակայն բոլորովին անտարբեր կը մնանք, երբ իրողութիւնը կը դառնայ շուրջը այնպիսի անձի մը, որ մեր զաւակները մարդկութեան ազնուագոյն հանգամանքներուն մէջ դնելու պարտականութիւններուն կը յատկորոշուի։ Նեռանապէս, մեր անձնական կամ ընտանեկան հաճոյքներուն համար, անխնայօրէն կը մսխենք դրամը, մինակ անուն մը հանելու մնամէջ փառասիրութիւնով։ Սակայն, ուսուցչի մը ընտրութեան պարագային մէջ, տարապայման կծծիութենէն մը կը բուռնուինք, և ուրիշ ամէն արժանիքներէ անկախաբար, ազան ու դիւրամատչելի ուսուցիչ մը գտնելու յաջողութիւնը՝ մեզի համար Ամերիկա մը գտնելու հարարտութիւնը կը ներշնչէ։ Այսքան նիւթար ամսական մը համակերպող ուսուցիչը զուրկ ըլլալու է բոլոր այն թանկագին գրաւականներէն, որոնք ուրիշ ասպարէզի մը մէջ ատկէ աւելին շահելու յաջողութիւնը կ'երաշխաւորեն։ Բնականաբար, դպրոցը որ և է զարկ, որ և է յառաջդիմութիւն, և ուսուցչական ասպարէզն ալ որ և է բարձրացում չի կրնար յուսալ այսպիսիներէ, որոնք մինակ իրենց օրական ապրանքը ապահովելու համար որդեցած են, իբրեւ թէ չանդիտական վարի մը մէջ ըլլային, և որոնց չարադէպ ներկայութիւնը արգելք կ'ըլլայ արժանաւորներու հաստատումին։

Երկրորդ։ Բարոյական նկարագիր չենք փնտռեր մեր ուսուցիչներուն քով։ Մեզի համար բիրտ, անոպայ ու կոպիտ մէկն է այն ուսուցիչը, որ կարկառուն անհատականութեան մը նկարագիրը ունի, որ չի՛ քծնիր, չի՛ սողնանար, չի՛ քսուլտիր նիւթական շահերու համար, և որ իր նուիրական պաշտօնին սկզբունքներուն համար կը մաքառի։ Այսպիսիները վայրկեան մը չեն պահուիր կրթական յարկերու տակ։ Մենք վարժուած ենք ուսուցիչի անձին մէջ տեսնելու այն հաճոյակատար արարածը, որ իր պաշտօնին մէջ միայու, իր շահը ապահովելու համար ալ պատրաստ է ամէնէն գձուռ գիջումներուն, ջուրի առջեւ՝ մուկ ըլլալու, ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական առածը։ Հոգ չէ, եթէ այդ առերեւոյթ հաճոյակատարութիւնները, մէկ մէկ պատրուակներ են, ծածկելու համար իրենց հոգիին նեխութիւններն ու գութերկութիւնները, ու աչքէ անտես ընելու համար իր կրթական դատաճանութիւններն ու ոճիրները, հանդէպ այնքան մատաղատի մանուկներու։ Ա՛լ երեւայեցէք թէ այսպիսիները ի՞նչ նշանակութիւն կրնան ունենալ ասպարէզի բարձրացման քայլերուն մէջ, և ուսանող մանկութեան ի՞նչ նկարագիր պիտի կրնան ներշնչել, որ ամէն բան է կեանքի կռիւին մէջ։

Երրորդ։ Ուսուցիչի մտաւորական զարգացումին չենք նայիր։ Ընդհանրապէս, մտաւորական զարգացում ընալով, մենք կը հասկնանք Հայերէն, Թուրքերէն, Ֆրանսերէն կամ Անգլերէն քանի մը բառ կարդալ, խօսիլ ու գրել, թուաբանութեան խնդիր մը լուծել, ոչխարհագրական քանի մը անուններ գիտնալ ևայլն։ Սակայն ասոնք զարգացումի երեւութական ու տարրական պատկերներն են։ Շատ ուսուցիչներ կան, որոնք դպրոցական քանի մը ճիւղերու վրայ սակայն քանի մը տեղեկութիւններ ունին, դաս տալու չափով, սակայն միտքերնին թափուր է լուրջ հայեցողութիւններէ, տարածուն հմտութիւններէ, այնպէս որ խղճի հանդարտութիւնով չի պիտի կրնայինք անոնց «զարգացեալ» անունը տալ։ Անոնք, ընդհանրապէս, ծոյլ ու դանդաղ արարածներ են, որոնք այդքան տարրական տեղեկութիւններով կը բաւականան, ու անոնցմէ աւելին սորվելու չեն հետաքրքիր, նկատելով թէ այդքանն ալ բաւական է ամսական մը առնելու համար, ու նոյն իսկ կարծելով թէ այդ սահմանին մէջ կը կայանայ զարգացումին իմաստը։

Այսօրուան որ և է ուսուցիչ, լուրջ աշխատասէր մը ըլլալու է։ Քայլ առ քայլ հետեւելու է, որքան որ կարելի է, ժամանակակից յառաջդիմութիւններուն ու ձգտումներուն, օրական գիւտերուն, գրական, գիտական, ընկերական ու իմաստասիրական շարժումներուն։ Հակառակ պարագային, ան դատապարտուած է մնալու այն տափակ միջակութիւնը, որ ճշմարիտ արատ մըն է իր պաշտօնին ու ասպարէզի ճակատին։ Ճշմարիտ ուսուցիչը արուեստը արուեստին համար կը սիրէ, և ո՛չ թէ չահի։ Այն ուսուցիչը, որ իր անձնական զարգացումին համար ծոյլ է, ծո՛յլ է նաև ուրիշին սորվեցնելու մասին, անհոգ ու անկարող է նաև իր ասպարէզը բարձրացնելու մէջ։

Չորրորդ։ Ուսուցչին ապագան չենք ապահովեր։ Որ և է աշխատաւոր խանդով ու կորովով կը փարի իր գործին, երբ տեսնէ թէ անիկա իր ապագայի ապահովութեան տարրերը կը բովանդակէ իր մէջ։ Ասպարէզ մը, որ իր աշխատաւորի ապագային համար հարկ եղած երաշխաւորութիւնը չի տար, չի՛ կրնար անոր բոլոր ոյժերը իրենն քաշել։ Մարդը այդ ասպարէզին պիտի նայի ժամանակաւոր հիւրի մը պէս, զանի իրեն համար տեւական գործ մը չի պիտի նկատէ, ու հետեւաբար իր հոգիին բովանդակ թափը չի պիտի դնէ անոր տարադրած գործերուն մէջ։ Պարագան աւելի ուժգին է ուսուցիչներուն համար։ Ենթադրենք թէ, ուսուցիչ մը իր հոգիին ամէնէն անկեղծ աւիւնը դնէ իր գործին մէջ, մարտիրոսի մը ազնուկ կեանքը անցունէ իր չարատանջ զաղտումներուն սեղմ պարապութեանը մէջ, ամսակնով մը՝ որ հազիւ թէ կը բաւէ իր օրական պիտոյքներուն։ Արդ, ի՞նչ ըլլալու սահմանուած է անոր ճակատագիրը, երբ տարիքը խլէ անկէ իր կորովը, իր խանդը, իր ոյժը, իր կարողութիւնը։ Եթէ ոչ, ինչպէս անխնայութեան, անօգնականութեան, անտիրականութեան ցաւերուն մէջ, որոնք զինքը պիտի ապրեցնեն փուչէ անկողնի մը վրայ, որոնք իր ամէն մէկ վայրկեանը մահաբեր խոչընդոտներով պիտի լեցնեն, և որոնց խայթումներուն տակ անիկա միշտ պիտի անիծէ այն ժամը, ուր ուսուցիչ ըլլալու որոշումը տուաւ կամովին կամ ստիպմամբ։ Եթէ ապահով ըլլար ուսուցչութեան ապագան, բնականաբար ամէնէն արժանաւորները պիտի որդեգրէին այդ ասպարէզը, որ երեք պիտի տիրեր այս մակարդակին մէջ։

Առանց այս պայմաններու յարգումին, ուսուցչական ասպարէզը դատապարտուած է մնալու միշտ այն տխուր որոշը, ուր պիտի մնան կեանքի պայքարին դասալիքները, ու կրթական գործն ալ միշտ պիտի կաղայ իր անհաստատ քայլերու խարխափանքին մէջ։

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱՐՄԱՇԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վարդավառի Նախընթաց չորս օրերուն մէջ, Դպրևանքի չորս Ներընծաները աւարտեցին իրենց տպաշխարհութեան քառասունքը և յաջողաբար մատուցին անդրանիկ պտուղներնին։

∴ Վարդավառի կիրակիին, բոլոր վարդապետներու մասնակցութեամբ, հանդիսաւոր գոհաբանական աղօթք կատարուեցաւ Վեհ. Կայսեր արեւշատութեան համար։ Ներկայ էին խուռն բազմութիւն Արմաշցիներու և բաւականաթիւ ուխտաւորաց, և յատուկ հրաւէրով, Արմաշու Նախկին Միւտիր և Ատաբաղարի այժմեան թաղապետական Նախագահ Գանկազատէ Օման պէյ, ներկայ Միւտիր Լօմէր էֆ., դաստոր Հասան էֆ., Գօմիսէրը, Միւլազիմը, տասնապետը և բոլոր ոստիկանները։

Սահմանեալ ընթերցումներէն յետոյ Տ. Թորգոմ վարդապետ յարմար բանախօսութիւն մը ըրաւ, յիշելով Ն. Վեհափառութեան՝ ինչպէս ամբողջ Ազգին նկատմամբ հայրախնամ սէրը, նոյնպէս Արմաշու վանուց համար տասած բարեհաճ տրամադրութիւնները, մասնաւորաբար՝ յետնեալ տրոց ցնորման և այլ անթիւ ջնորհներուն համար։ Ջերմագին բարեմաղթանքներուն ձայնակցեցաւ ամբողջ ժողովուրդը։

∴ Վարդավառի յաջորդ կիրակիէն սկսեալ չորս նոր ընծաներն պիտի մատուցանեն իրենց Բ. Պատարագները, վարդապետական անդրանիկ քարոզնին տալով։ Անցեալ կիրակի պատարագեց և քարոզեց Տ. Պարգեւ Աբեղայ։

Նոյն օրը կատարուեցան նաև հոգեշնորհատեան մասնաւոր պաշտօն հանգուցեալ Ղազարոսեան Սահակ էֆ.ի համար, որ Դարբեվանքի ամէնէն ջերմ համակիրներէն եղած է, և Իզմիրի Տօքթ. Գր. Ճէրր